



**avocatul
copilului**
OMBUDSMAN

RAPORT TEMATIC

Respectarea dreptului copiilor la opinie și implicare în luarea deciziilor

AUTOR:

Irina GUȘAN, Expertă

COORDONATOR:

Vasile COROI, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului

A CONTRIBUIT:

Maria TALMAZAN, Consultantă principală, Direcția drepturile copilului



Acest raport a fost realizat cu sprijinul UNICEF în cadrul parteneriatului cu Oficiul Avocatului Poporului (Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului).

Conținutul raportului reprezintă doar punctul de vedere al autorilor și este responsabilitatea exclusivă a acestora.

CUPRINS

ABREVIERI	4
CONTEXT	5
INTRODUCERE	6
METODOLOGIE	7
I. NOȚIUNI CHEIE ȘI ABORDĂRI CONCEPTUALE	10
II. ANALIZA CADRULUI LEGAL	14
III. ANALIZA SITUAȚIEI	23
IV. OPINIILE ȘI EXPERIENȚELE PRACTICIENILOR CU PRIVIRE LA RESPECTAREA DREPTULUI COPILULUI OPINIE ȘI IMPLICARE ÎN LUAREA DECIZIILOR	26
V. STUDIU DE CAZ	34
VI. PERCEPȚIILE ȘI EXPERIENȚELE COPIILOR CU PRIVIRE LA RESPECTAREA DREPTULUI COPILULUI LA OPINIE ȘI IMPLICARE ÎN LUAREA DECIZIILOR	36
VII. CONCLUZII	41
VIII. RECOMANDĂRI	49
ANEXE	51

ABREVIERI

APL	Autorități Publice Locale
CADO	Copii Apărători ai Drepturilor Omului
CE	Consiliul Elevilor
CLT	Consiliul Local de Tineret
CNE	Consiliul Național al Elevilor
CNE ÎPT	Consiliul Național al Elevilor din învățământul profesional tehnic
DGPDC	Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
OAP	Oficiul Avocatului Poporului
ONG	Organizații neguvernamentale
ONU	Organizația Națiunilor Unite
RNCLTM	Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova
UNICEF	Fondul ONU pentru copii
UTA	Unitate Teritorială Autonomă

CONTEXT

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului monitorizează respectarea drepturilor copilului și asigură implementarea, la nivel național, de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile, a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și ale altor tratate internaționale din domeniu la care Republica Moldova este parte.

În conformitate cu Planul de acțiuni al Oficiului Avocatului Poporului pentru anul 2024 și Acordului de Parteneriat încheiat între Oficiul Avocatului Poporului și UNICEF pentru anii 2023-2024, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a elaborat prezentul Raport tematic: „Respectarea dreptului copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor”.

Scopul Raportului este de a analiza, inclusiv prin prisma cazuisticii OAP, nivelul de respectare în Republica Moldova a standardelor internaționale ce țin de realizarea dreptului copilului la opinie și implicarea în procesele de luare a deciziilor, precum și a nivelului în care statul creează condițiile necesare pentru realizarea deplină a acestui drept, urmărind contribuirea la eliminarea barierelor și a deficiențelor în procesul de ascultare, consultare și luare în considerare a opiniei copiilor de către instituțiile de stat, persoane cu funcții de răspundere, dar și societate în general.

INTRODUCERE

Copiii sunt subiecții drepturilor lor, nu obiectele acestor drepturi. Copiii au dreptul de a fi ascultați în toate aspectele care îi privesc, având acces la informații adecvate, libertate de exprimare, asociere și organizare de întruniri pașnice.

Consultarea copilului și implicarea lui în luarea deciziilor este în primul rând o obligație a adulților prin care aceștia îi realizează dreptul, apoi o oportunitate prin care se poate contribui la dezvoltarea competențelor de comunicare, de negociere și de soluționare a problemelor copilului, după care o modalitate de a dezvolta activismul civic, cetățenia activă sau participarea publică.

Articolul 12 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului (Convenția) este o dispoziție unică într-un tratat privind drepturile omului; abordează statutul juridic și social al copiilor, cărora, pe de o parte, le lipsește autonomia deplină a adulților, dar, pe de altă parte, sunt subiecți ai dreptului.

Participarea copilului, așa cum este descrisă în Articolul 12, este un principiu fundamental al Convenției, ceea ce evidențiază faptul că acest articol stabilește nu doar un drept în sine, ci că ar trebui luat în considerare la interpretarea și punerea în aplicare a tuturor celorlalte drepturi.

Punctul de plecare al multor studii existente cu privire la participarea copilului în Republica Moldova este despre competențele copiilor de a se auto-organiza și de a-și face vocea auzită și mai puțin despre condițiile pe care le creează titularii de obligații, necesare pentru exercitarea acestui drept, și despre competențele lor de a susține copiii în acest proces.

În acest context, raportul tematic „Respectarea dreptului copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor” își propune să analizeze și care sunt factorii ce contribuie la participarea adevărată a copiilor în procesele decizionale.

Luând în calcul faptul că orice copil își poate exercita drepturile la participare atât în mod individual, cât și ca parte a unei structuri (formale sau informale), în cadrul studiului sunt documentate ambele perspective, în special la etapa de colectare a datelor de la copii. Deși au fost invitați să participe la studiu în calitate de membri ai structurii din care fac parte, s-a ținut cont de faptul că ei au și experiențe individuale de participare și au fost elaborate întrebări prin care aceste experiențe să fie documentate.

Recunoscând că pot exista alte structuri de participare a copiilor, în cadrul studiului au fost analizate funcționarea și impactul unui număr de structuri reprezentative create în cadrul instituțiilor de stat – titulari de obligații, responsabili de implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

METODOLOGIE

Pentru definirea dreptului la opinie și implicare în luarea deciziilor, studiul se bazează pe prevederile Articolului 12 al Convenției și ale Comentariul general nr. 12 (2009) al Comitetului ONU pentru drepturile copilului (Comitetului).

Prin realizarea acestui raport, s-a urmărit:

- Analiza legislației naționale prin prisma respectării drepturilor copilului la participare, conform prevederilor articolului 12 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului;
- Identificarea percepțiilor și experiențelor copiilor în legătură cu respectarea dreptului lor de a participa la procesele decizionale;
- Identificarea atitudinilor și competențelor profesioniștilor care lucrează cu și pentru copii în legătură cu dreptul copilului la participare și a experiențelor lor de a susține copiii în aceste procese;
- Elaborarea recomandărilor cu privire la îmbunătățirea legislației, fortificarea mecanismelor existente și a activității autorităților relevante în vederea respectării dreptului copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor în Republica Moldova.

Raportul are un caracter exploratoriu și a implicat utilizarea de metode calitative și cantitative, precum: cercetarea documentară, chestionarul, interviul și studiul de caz. De asemenea, pe parcursul documentării au fost realizate solicitări de informații de la Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS), Ministerul Educației și Cercetării (MEC), Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret (Agenția pentru Tineret).

Cercetarea documentară

La această etapă au fost analizate resurse internaționale ce explică abordările și conceptele cheie în legătură cu participarea copilului, documentele naționale ce stipulează drepturile copilului la participare, prin prisma prevederilor Articolului 12 și rapoartele publicate de autorități și societatea civilă în ultimii 5 ani.

Colectarea datelor cantitative

Această metodă a fost utilizată pentru a colecta informații despre percepțiile și experiențele de participare ale copiilor. Pentru aceasta a fost dezvoltat un chestionar online tipizat, care a fost aplicat cu grupurile de copii-membri ai structurilor de consultare din cadrul instituțiilor publice la diverse niveluri: Consiliul școlar al elevilor, Consiliul raional al elevilor, Consiliul Național al Elevilor din învățământul profesional tehnic (mandatul 2023-2024), Consiliul Național al Elevilor din învățământul general (mandatul 2023-2024), Consiliul Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Rețeaua Națională a Consiliilor de Tineri din Republica Moldova, Centre de tineret.

Instituțiile în cadrul cărora au fost constituite structurile sau care oferă suport acestor grupuri au fost invitate să delege un grup de minim 4 membri: fete și băieți cu vârsta cuprinsă între 11 și 17 ani, din zonă urbană și rurală, cât mai divers din punct de vedere etnic, statut migrațional, dizabilitate etc.

Chiar dacă participanții consultării au fost invitați ca și reprezentanți ai structurilor din care fac parte, experiența lor individuală de participare a fost evaluată prin întrebări distincte de cele ce vizează experiența de participare în calitate de membru al/ membră a structurii.

Aplicarea chestionarului a fost precedată de o sesiune de informare online, la care au fost invitați copiii pentru a afla detalii despre contextul și scopul chestionarului.

Chestionarul de cercetare a cuprins un bloc demografic ce permite interpretarea rezultatelor după cel puțin următoarele criterii de dezagregare: mediu de trai, vârstă, gen, etnie, statut migrațional, dizabilitate.

Colectarea datelor calitative

Această metodă a fost utilizată cu scopul de a evalua gradul de cunoaștere a dreptului la participare în rândul titularilor de obligații, a percepțiilor legate de rolul lor în asigurarea dreptului la participare și a nevoilor pe care le au în acest sens. Instrumentul de colectare a datelor a fost interviul semistrukturat.

În total, au fost realizate opt interviuri cu profesioniști:

- din sistemul educațional, atât învățământ general, cât și cel profesional tehnic - 1 reprezentant al MEC, 1 director, 3 coordonatori ai Consiliului școlar al elevilor;
- din sistemul protecției sociale: 2 asistenți sociali;
- din sectorul tineret - 1 lucrător de tineret.

Studiu de caz

Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret este o autoritate administrativă în subordinea Ministerului Educației și Cercetării și are misiunea de a asigura implementarea politicii statului în domeniul lucrului de tineret, a programelor și serviciilor de tineret, a resurselor umane, a metodologiilor de lucru și cercetare în domeniu, în limitele prevăzute de cadrul normativ.

În cadrul acestui studiu de caz a fost analizat răspunsul Agenției cu privire la următoarele 3 întrebări:

1. Măsurile/acțiunile întreprinse în vederea formării inițiale și continue în ceea ce privește asigurarea dreptului tinerilor la opinie și participarea în procesul decizional a angajaților Agenției și Centrelor de tineret;
2. Cu referire la prevederile Regulamentului-cadru de activitate a Centrului de Tineret, Articolul 10: „În vederea realizării misiunii sale, Centrul exercită următoarele funcții de

bază: facilitează participarea tinerilor și a structurilor de tineret la diverse procese comunitare”, exemple și date despre procesele decizionale comunitare la care Centrele de Tineret a facilitat participarea tinerilor pe parcursul ultimelor 12 luni;

3. Cu referire la prevederile Regulamentului-cadru de activitate a Centrului de Tineret, Articolul 11: *„În conformitate cu domeniul de activitate și funcțiile de bază specifice stabilite, Centrul exercită următoarele atribuții: consultă tinerii și structurile reprezentative ale acestora din comunitate”, exemple și date despre consultările realizate de Centre în rândul copiilor pe parcursul ultimelor 12 luni.*

I. NOȚIUNI CHEIE ȘI ABORDĂRI CONCEPTUALE

Articolul 12 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului prevede:

- „1. Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate.
- 2. În acest scop, copilului i se va da posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organism competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.”

În 2006, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a organizat o zi de discuții generale cu privire la dreptul copilului de a fi ascultat pentru a explora semnificația și esența Articolului 12 al Convenției, legăturile sale cu alte articole, precum și lacunele, bunele practici și problemele prioritare care trebuie să fie abordate pentru a asigura exercitarea acestui drept.

Ulterior acelor discuții și în baza experienței acumulate de către Comitet după revizuirea rapoartelor înaintate de către statele părți, precum și din experiența importantă și expertiza guvernelor, organizațiilor neguvernamentale (ONG-uri), agențiilor de dezvoltare și copiilor înșiși în ceea ce privește aplicarea în practică a dreptului prevăzut de Articolul 12, Comitetul a publicat [Comentariul General nr. 12](#). Acest document prezintă o analiză juridică și literală a celor două paragrafe ale Articolului 12 și explică cerințele pentru realizarea deplină a acestui drept.

Comentariul General nr. 12 subliniază că dreptul copilului de a fi ascultat nu este doar un principiu teoretic, ci o obligație legală ce implică respectarea acestuia în toate aspectele vieții copilului, fie ele judiciare, administrative, educaționale sau sociale. Prin publicarea acestui Comentariu, Comitetul a reiterat din nou ideea că acest drept impune statelor părți o obligație legală de a recunoaște și de a asigura implementarea acestuia, ascultând opiniile copilului și ținând cont de ele. Această obligație impune statelor părți, în ceea ce privește sistemul lor judiciar, fie să garanteze direct acest drept, fie să adopte sau să revizuiască legile, astfel încât copilul să poată beneficia pe deplin de acest drept, precum și formarea profesioniștilor care lucrează cu și pentru copii, astfel încât să respecte și să valorizeze opinia copilului.

Comitetul subliniază că Articolul 12 este strâns legat de articolele referitoare la drepturile și libertățile civile.

Articolul 13 subliniază dreptul de a avea și de a exprima opinii, precum și dreptul de a căuta și de a primi informații prin diverse canale media. În acest context, guvernele au obligația de a se abține de la orice intervenție în exprimarea opiniilor sau în accesul la informații, protejând totodată dreptul de a accesa mijloacele de comunicare și de a participa la dialogul public. Totuși, guvernele trebuie să promoveze un mediu în care opiniile copiilor să fie respectate și protejate de orice formă de manipulare, discriminare sau represalii. Dreptul de a vorbi liber, fără teama de represalii, este esențial pentru o participare activă.

În mod similar, articolele 14 și 15 garantează libertatea de gândire, conștiință și religie, precum și dreptul la libertatea de întrunire, protejându-le de orice interferență sau control din partea statului.

Este necesar de menționat că în toate cele 3 articole menționate, exercitarea drepturilor poate fi supusă restricțiilor, dar numai acelor care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare: pentru

respectarea drepturilor sau a reputației altora (a) sau pentru protecția securității naționale, a ordinii, a sănătății și a moralei publice (b).

Revenind la obligațiile statului, pentru ca adolescenții să poată exercita libertățile de exprimare și asociere, acesta trebuie să creeze condițiile necesare pentru a-i ajuta pe copii să-și formeze opinii, să întâlnească cu prietenii și alte persoane cu care împărtășesc aceleași valori, pentru a înființa propriile asociații etc. Totodată, pentru a putea participa activ, copiii au nevoie de acces la informații despre drepturile lor, dar și la cunoștințe și abilități care să le permită să înțeleagă și să acționeze în legătură cu problemele care îi privesc.

Participarea copiilor trebuie să fie incluzivă, asigurând implicarea celor mai vulnerabili și marginalizați, precum copiii cu dizabilități sau minoritățile etnice. Mai mult, Articolul 12 este legat de toate celelalte articole ale Convenției, care nu pot fi puse în aplicare pe deplin dacă copilul nu este respectat ca subiect cu propriile sale opinii cu privire la drepturile consacrate în articolele respective și punerea lor în aplicare.

Comitetul recomandă insistent Statelor părți să evite abordări ce se reduc la măsuri simbolice și limitează copiii în exercitarea dreptului de a-și expune părerile sau care permit copiilor să se exprime, însă fără a acorda mare atenție opiniilor formulate.

Comentariul general mai stipulează că toate procesele în cadrul cărora se solicită opiniile sau participarea unui sau mai multor copii trebuie să fie:

- Transparente și informative – copiii trebuie să dispună de informații complete, accesibile, ce vor ține cont de diversitate și vor fi adaptate vârstei lor, cu privire la dreptul de a-și exprima liber viziunile, acestea fiind luate ulterior în considerare, precum și cu privire la modalitatea în care copiii vor fi invitați să participe, domeniul de aplicare, scopul și consecințele posibile ale participării lor;
- Benevole – în nici un caz copiii nu trebuie să fie impuși să-și exprime punctul de vedere și ei trebuie să fie informați că au dreptul să se retragă la orice etapă a participării;
- Bazate pe principiul respectului – opiniile copiilor trebuie să fie tratate cu respect și ei trebuie să se bucure de oportunități de a propune idei și lansa activități. Adulții care lucrează cu copiii trebuie să recunoască, să respecte și să exploateze formele existente de participare a copiilor, spre exemplu, contribuția lor în cadrul familiei, școlii, culturii și mediului de lucru. De asemenea, se impune necesitatea înțelegerii contextului social, economic, ecologic și cultural în care se înscrie viața copiilor;
- Relevante – problemele în privința cărora copiii au dreptul să se expună trebuie să fie cu adevărat relevante pentru viața lor și să le permită să profite de cunoștințele, competențele și capacitățile lor;
- Prietenoase copilului – contextele și metodele de lucru urmează a fi adaptate la capacitățile copiilor. Timpul și resursele necesare trebuie puse la dispoziția copiilor pentru a-i pregăti corespunzător și a le permite să capete încrederea necesară și să profite de oportunitatea de a-și exprima viziunile. De asemenea, este important să se țină cont de faptul că gradul de susținere de care au nevoie copiii și modalitățile lor de participare variază în funcție de vârsta și capacitățile lor în evoluție;

- Incluzive – participarea trebuie să poarte caracter incluziv, să evite modelele existente de discriminare și să ofere copiilor marginalizați, băieți și fete, posibilitatea de a se implica. De asemenea, este important ca programele să fie adaptate la culturile copiilor din toate comunitățile;
- Susținute prin instruire – pentru a facilita eficient participarea copiilor, adulții au nevoie să urmeze o pregătire specială, să beneficieze de un anumit sprijin și să-și dezvolte anumite competențe, cum ar fi capacitatea de a asculta copiii, de a conlucra cu aceștia, precum și de a-i implica în funcție de capacitățile lor în evoluție. Copiii înșiși pot fi implicați în calitate de formatori și facilitatori privind promovarea unei participări eficiente; ei au nevoie să-și consolideze capacitățile de participare eficient, spre exemplu, conștientizând nevoia de realizare a drepturilor lor, precum și să fie instruiți să organizeze reuniuni, să colecteze fonduri, să colaboreze cu mijloacele de informare în masă, să țină un discurs în public și să promoveze un punct de vedere;
- Sigure și să țină cont de riscuri – adulții trebuie să-și asume responsabilități față de copiii cu care aceștia conlucrează și trebuie să întreprindă toate măsurile de precauție pentru a reduce la minimum riscurile de a expune un copil la violență, exploatare sau oricare altă consecință negativă, din simplul motiv că acesta a decis să-și exercite dreptul la participare. Copiii trebuie să fie conștienți de dreptul lor de a fi protejați de orice pericol și să știe unde se pot adresa pentru a obține ajutor, în caz de necesitate. Este important de a lucra cu familiile și comunitățile în vederea conștientizării de către aceștia a interesului, dar și a posibilelor consecințe ale participării și de a reduce la minimum riscurile la care copiii ar putea fi expuși;
- Responsabile – este deosebit de important să se asigure monitorizarea și evaluarea participării copiilor. Spre exemplu, în cadrul oricărei cercetări sau oricărui proces de consultare, copiii trebuie să fie informați despre felul în care opiniile lor au fost interpretate și utilizate și, în caz de necesitate, să li se ofere posibilitatea de a contesta și influența analiza rezultatelor. Dacă este cazul, copiii trebuie să aibă posibilitatea să participe la procese și activități de monitorizare.

Aceste cerințe minime descrise de Comitet sunt denumite în alte resurse drept Standarde de participare etică și adevărată a copiilor. În ordinea în care toate articolele Convenției sunt recunoscute de către stat și acesta și-a asumat, prin toate instituțiile create și funcționarii angajați, să realizeze drepturile prevăzute de Convenție, la fel și implementarea standardelor este o sarcină a adulților, nu copiilor.

Comitetul subliniază în acest document faptul că de la adoptarea Convenției în 1989 s-au realizat progrese considerabile la nivel local, național, regional și global în dezvoltarea legislației, politicilor și metodologiilor pentru a promova implementarea Articolului 12. Comitetul recunoaște că o practică răspândită a apărut în ultimii ani, fiind conceptualizată ca „**participare**”, deși acest termen în sine nu apare în textul Articolului 12. Acest termen a evoluat și este acum utilizat pe scară largă pentru a descrie **procesele continue, care includ schimbul de informații și dialogul dintre copii și adulți** având la bază respectul reciproc și în care copiii pot învăța modul în care opiniile lor și cele ale adulților sunt luate în considerare și pot influența rezultatul unor astfel de procese.

Acest fragment din Comentariu spune că participarea copilului reprezintă de fapt o formă de punere în practică a conținutului Articolului 12, arătând că un copil poate să își exprime opinia sau că opinia lui poate fi consultată în mod sistematic și continuu și că schimbul de informații dintre adulți și copii are o finalitate - deciziile luate de factorii de decizie țin cont de opiniile exprimate de copii.

Conceptul de participare subliniază că includerea copiilor nu ar trebui să fie doar un act de moment, ci punctul de plecare pentru un intens schimb de idei între copii și adulți privind dezvoltarea politicilor, programelor și măsuri în toate contextele relevante ale vieții copiilor.

Un alt aspect esențial al participării se referă la conceptul de *capacități în evoluție* ale copilului. Pe măsură ce copiii cresc, ei își dezvoltă competențele de a asculta, de a colecta informații, de a-și exprima opiniile și de a lua decizii din ce în ce mai complexe. Acest concept de „**capacități în evoluție**” este explicat în Articolul 5 din Convenție, care afirmă că părinții sau îngrijitorii au datoria și dreptul de a oferi îndrumare, dar într-o manieră care să țină cont de capacitățile în evoluție ale copilului și de drepturile acestuia, așa cum sunt prevăzute în Convenție. Această îndrumare trebuie să fie flexibilă și adaptată nevoilor copilului, recunoscând faptul că nivelul de maturitate diferă de la un copil la altul, în funcție de experiențele sale și de contextul specific. Și nu doar părinții, dar orice persoană care prin lege este responsabilă de dezvoltarea copilului, trebuie să țină cont de particularitățile de vârstă și capacitățile în evoluție ale copilului.

II. ANALIZA CADRULUI LEGAL

Republica Moldova a ratificat Convenția ONU cu privire la drepturile copilului în 1990, care a intrat în vigoare la 25 februarie 1993.

Republica Moldova definește copilul în aceeași cheie ca și Convenția, astfel că prin copil se înțelege orice persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani (art. 3 al Legii nr. 370/2023 privind drepturile copilului). Orice structură de consultare și reprezentare din care fac parte (și) copiii este necesar să fie constituită și să funcționeze în baza prevederilor Convenției și a Comentariilor Generale ale Comitetului.

Legea Supremă a Republicii Moldova - Constituția, nu reglementează explicit dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor, altfel spus dreptul la participare, însă aceasta prevede norme generale care asigură dreptul fiecărui cetățean la libertatea de opinie, alte drepturi civile, persoanele sub 18 ani nefiind nicidecum exceptate de aceste norme constituționale.

Într-o altă lege, cea privind [transparența procesului decizional](#), se spune că opinia [cetățenilor, respectiv și a copiilor](#), trebuie consultată de către autoritățile publice de orice nivel de fiecare dată când se elaborează sau modifică acte normative, administrative care pot avea impact social, economic, de mediu (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice).

Din 2023, Republica Moldova are o nouă lege privind drepturile copilului¹. Legea anterioară nu corespundea standardelor internaționale și era depășită de realitățile sociale care au evoluat semnificativ din momentul adoptării acesteia. Elaborarea noii legi a rezultat din obligativitatea asumată de către Guvern în Planul de acțiuni pentru implementarea Programului Național pentru Protecția Copilului pe anii 2022-2026 precum și în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023.

Dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor este regăsit în Articolul 15, denumit Dreptul copilului la opinie, care prevede dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește. Opinia copilului va fi luată în considerare în mod obligatoriu, ținându-se cont de vârsta lui și gradul lui de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor lui, spune legea.

Același document prevede că statul recunoaște, susține și promovează conceptul de **copii în calitate de apărători ai drepturilor omului**, protejându-i în mod eficient în exercitarea drepturilor lor și în activitatea în domeniul drepturilor omului. Este necesar de reținut că statul își asumă să creeze toate condițiile adecvate și necesare pentru a împuternici copiii care acționează sau aspiră să acționeze ca apărători ai drepturilor omului, să își exprime opinia, să fie auziți, să participe la luarea deciziilor și să își exercite libertățile, drepturile civile și politice.

Republica Moldova a transpus dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor în mod explicit și în aspecte ce țin de domeniul privat. Astfel, conform [Codului familiei](#), copilul are dreptul să-și exprime opinia la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De opinia copilului se ține cont în mod

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro

obligatoriu, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului.

Copiii aflați sub tutelă (curatelă) au dreptul la exprimarea propriei opinii în procesul soluționării problemelor care le ating drepturile și interesele legitime. Părinții decăzuți din drepturile părintești pot avea întrevederi cu copilul lor doar cu permisiunea autorității tutelare teritoriale, fiind luată în considerare, în mod obligatoriu, opinia copilului, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate. La restabilirea în drepturile părintești se ține cont, în mod obligatoriu, de opinia copilului, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate.

În cazul încălcării drepturilor și intereselor legitime ale copilului, inclusiv prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți (a unuia dintre ei) a obligațiilor de întreținere, educație și instruire, sau în cazul abuzului de drepturile părintești, copilul poate să se adreseze de sine stătător autorității tutelare locale/teritoriale pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, iar de la vârsta de 14 ani – instanței judecătorești.

În mod explicit, cu privire la dreptul copilului la opinie, în Republica Moldova nu avem dispoziții legale restrictive în privința vârstei copilului, adică nu există o vârstă minimă necesară de la care începe să fie aplicat dreptul copilului de a fi ascultat cu referire la orice subiect care îl preocupă, decât în [Codul Familiei](#), în contextul stabilirii domiciliului pentru familiile în care părinții copilului locuiesc separat. Astfel, până la vârsta de 14 ani, copilul va locui acolo unde părinții vor stabili prin acord comun, iar după vârsta de 14 ani, copilul poate alege cu care dintre părinți vrea să locuiască. În acest caz, instanța de judecată este obligată să consulte opinia copilului cu vârsta de peste 14 ani, care este decisivă, dar și părinții au obligația consultării opiniei copilului lor, inclusiv a celui care are mai puțin de 14 ani.

De altfel, din punct de vedere al cadrului internațional, Comitetul ONU pentru drepturile copilului subliniază faptul că Articolul 12 nu insistă asupra unei limite de vârstă referitor la dreptul copilului de a-și exprima opiniile și chiar descurajează Statele părți să adopte anumite restricții de vârstă, fie prin lege, fie în practică, care ar limita dreptul copilului de a fi ascultat.

Sintagma „capabil de discernământ” din Articolul 12 al Convenției nu trebuie să fie percepută drept o restricție, ci mai degrabă drept o obligație a Statelor părți de a evalua capacitatea copilului de a-și forma independent o părere. Prin urmare, Statele părți nu trebuie să pornească de la ideea larg răspândită că un copil nu este capabil să își exprime propriile opinii. Din contra, Statele trebuie să presupună că un copil are capacitatea de a-și crea propriile viziuni și să recunoască dreptul acestuia de a le expune; copilul nu trebuie să fie obligat să demonstreze în prealabil această abilitate.

Stipulările Convenției referitoare la opinia copilului și implicarea în procese de luare a deciziilor au fost transpuse într-o măsură mai mare în legislația națională referitoare la educație și cea privind tineretul.

[Legea cu privire la tineret](#) are drept scop asigurarea creării oportunităților de participare și dezvoltare multilaterală a tinerilor în vederea participării lor active la toate aspectele vieții prin integrare și implicare deplină, prin acces la informare și la servicii de calitate în educație, sănătate și în domeniul social-economic. Conform acestei legi, în categoria de tineri sunt incluse persoanele

cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 de ani. Respectiv, această lege îi vizează și pe copiii cu vârsta cuprinsă între 14-17 ani.

Adoptată în anul 2016, Legea cu privire la tineret² declară principiul participării ca fiind unul din pilonii de bază ai politicilor de tineret. Conform legii în cauză, acest principiu constă în implicarea activă a tinerilor în procesul de luare a deciziilor, desfășurarea de consultări publice, realizarea de activități care se produc în societate și care îi vizează pe tineri în mod direct sau indirect.

Legea mai spune că realizarea politicii de tineret se întemeiază pe principiile:

- participării – implicare activă a tinerilor în procesul de luare a deciziilor, consultări publice, realizarea de activități care se produc în societate și care îi vizează în mod direct sau indirect;
- parității – proces de luare a deciziilor de comun acord între autoritățile publice și tineri prin distribuirea egală a responsabilităților în bază de încredere și de respect reciproc.

Prin această lege, statul și-a asumat să asigure participarea tinerilor la procesul decizional urmând să:

- susțină crearea structurilor de participare a tinerilor la nivel național și local, finanțarea acestora în limita bugetelor disponibile;
- implice tinerii în procesul de elaborare, luare și implementare a deciziilor.

De menționat este că și următoarele acțiuni sunt văzute de stat drept relevante pentru asigurarea dreptului la participare:

- susținerea financiară a inițiativelor tinerilor prin programe de granturi, desfășurate la nivel central și local, în limita bugetelor disponibile;
- recunoașterea și validarea activităților de voluntariat și a contribuției acestora la dezvoltarea țării;
- dezvoltarea rețelei de educatori de la egal la egal în diferite domenii care vizează tinerii.

Unele noțiuni care trebuie reținute din această lege sunt:

- *activitate de tineret* – orice activitate cu și pentru tineri, de natură socială, culturală, educațională sau civică, ce are la bază procese de învățare nonformală și de participare voluntară, coordonată de către un lucrător de tineret;
- *lucrător de tineret* – persoană care, prin intermediul activității de tineret, oferă suport tinerilor în dezvoltarea personală, socială și educațională pentru a le asigura o mai bună integrare în societate;
- *politici de tineret* – ansamblu de principii, obiective și activități, desfășurate de autoritățile publice, prin care se urmărește ameliorarea condițiilor de bunăstare, de participare activă și incluzivă a tinerilor la viața societății, de dezvoltare personală și profesională pentru tineri.

Aceste noțiuni prevăd delegarea și împuternicirea unui lucrător de tineret care le oferă tinerilor suport și coordonează activitățile cu sau pentru ei, precum și desfășurarea de către autorități a acțiunilor care urmăresc participarea tinerilor. Prin urmare, autoritățile și persoanele desemnate de acestea au obligația de a crea oportunități și condiții de participare.

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138532&lang=ro#

Politica statului în domeniul tineretului este elaborată și promovată de Ministerul Educației și Cercetării. Acesta este organul central de specialitate al administrației publice care mai stabilește și orientările strategice de dezvoltare și modernizare continuă a sistemului instituțional din domeniu, creează condiții de participare și dezvoltare a tinerilor. De asemenea, Organul central de specialitate al statului exercită o serie de atribuții, printre care: consultă organizațiile de tineret, instituțiile de lucru cu tinerii, alte structuri vizate în vederea elaborării, implementării și evaluării politicilor de tineret.

Din subordinea Ministerului Educației și Cercetării face parte Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret. Aceasta este constituită în scopul formării și perfecționării continue a cadrelor, programelor, activităților și serviciilor din domeniul tineretului, precum și în vederea implementării, acreditării, monitorizării și evaluării acestora.

La fel ca și Legea privind transparența în procesul decizional, care vorbește despre atribuția autorităților de a consulta cetățenii, și Legea cu privire la tineret atribuie administrației publice competența de a consulta și implica tinerii și structura de participare a tinerilor din teritoriul administrat în procesul de elaborare și implementare a politicilor de tineret. Ba mai mult, prezenta lege spune că administrația publică locală trebuie să *dezvolte instrumente care să formeze abilități pentru participare a tinerilor*.

Astfel, legea prevede crearea structurilor de reprezentare și a organelor de consultare la fiecare nivel.

Autoritățile publice centrale și locale pot înființa comisii pentru politicile de tineret, care:

- se creează pe principiul de paritate între reprezentanții autorităților publice și ai sectorului neguvernamental de tineret;
- au statut permanent în cadrul autorităților publice centrale și locale și se întrunesc periodic (cel puțin de 2 ori pe an) sau de fiecare dată când apare o problemă care necesită soluționare;
- au rol consultativ în vederea elaborării, implementării, monitorizării și evaluării politicilor la nivel central sau local;
- adoptă decizii cu caracter de recomandare în chestiunile ce țin de competența lor;
- funcționează în baza unui regulament-cadru aprobat de organul central de specialitate al statului.

De asemenea, **la nivel național**, este prevăzută și crearea Consiliului național al tinerilor, care:

- este un organ reprezentativ ce promovează interesele tinerilor în procesul de elaborare, implementare și evaluare a politicilor de tineret;
- este implicat de către Organul central de specialitate al statului în procesul de elaborare, consultare, implementare, monitorizare și evaluare a politicilor publice cu impact asupra tinerilor.

Autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea creează organe locale de specialitate în domeniul tineretului în forma organizatorică de subdiviziuni interioare, subordonate consiliilor raionale/municipale. În UTA Găgăuzia, aceste organe sunt create de Comitetul executiv și se subordonează lui. Titulatura, structura și regulamentele de funcționare ale organelor locale de specialitate în domeniul tineretului se stabilesc de consiliile raionale/municipale, iar în UTA

Găgăuzia – de Comitetul executiv, în baza unei structuri-tip și a unui regulament-tip aprobate de organul central de specialitate al statului.

La **nivel local**, precum s-a menționat anterior, autoritățile publice locale pot înființa comisii pentru politicile de tineret. De asemenea, autoritățile locale și regionale pot constitui și un Centru de tineret, scopul căruia este să asigure informarea, orientarea profesională, consilierea, educația, organizarea și petrecerea timpului liber a tinerilor, contribuind la pregătirea integrării lor sociale și profesionale.

În scopul realizării misiunii și a funcțiilor sale, în *Regulamentul-cadru de activitate al Centrului de tineret*, Centrul poate presta câteva tipuri de servicii/programe pentru tineri, printre care:

- *Serviciul/programul de informare pentru tineri* – asigurarea accesului egal, în mod gratuit, la informații de calitate pentru tineri privind provocările, drepturile și oportunitățile de informare și de participare a acestora la diferite activități;
- *Serviciul/programul de participare a tinerilor* – încurajarea și sprijinirea participării tinerilor la procesele decizionale și democratice care îi vizează, precum și susținerea diferitelor forme și structuri de participare a acestora;
- *Serviciul/programul de voluntariat pentru tineri* – coordonarea participării tinerilor la activitățile de voluntariat prin asigurarea tuturor etapelor de integrare, orientare, stimulare și recunoaștere a rezultatelor dobândite atât individual, cât și în grup de către tinerii voluntari;

În paralel, legea împuternicește tinerii să creeze încă o structură: Consiliul local al tinerilor. Aceste consilii sunt structuri neformale de reprezentare ale tinerilor la nivel local, create la inițiativa tinerilor din comunitate sau din regiune; ele sunt menite să asigure participarea activă a tinerilor la viața locală și regională, în special la procesul de luare a deciziilor ce îi privesc.

Consiliile locale ale tinerilor au dreptul:

- să reprezinte tinerii la nivel local și regional;
- să identifice interesele, necesitățile și problemele tinerilor la nivel local și regional;
- să înainteze propuneri către autoritățile publice locale în toate domeniile care îi vizează pe tineri;
- să participe la elaborarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor și activităților de tineret la nivel local;
- să participe la structurile reprezentative de consultare la nivel local pe principii de paritate;
- să încurajeze și să promoveze participarea activă a tinerilor la viața comunității;
- să promoveze și să desfășoare activități de educație nonformală a tinerilor și de voluntariat;
- să intervină pentru a atenționa autoritățile, precum și ceilalți tineri asupra calității anumitor servicii sau pentru a propune îmbunătățirea acestora;
- să elaboreze și să aprobe propriul plan de activități și să estimeze costurile pentru implementarea lui.

Suplimentar, prin intermediul [Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Consiliului Local al Tinerilor](#), se recomandă autorităților administrației publice locale să recunoască Consiliile care sunt constituite și funcționează în baza prezentului regulament-cadru drept structuri de reprezentare, consultare și împuternicire a tinerilor, pentru asigurarea participării lor în procesele de luare a deciziilor la nivel de local.

Regulamentul prevede constituirea și activitatea unei Adunări generale a tinerilor, care este un for reprezentativ al copiilor și tinerilor din comunitate. Anume această adunare are atribuția de a decide asupra creării sau lichidării Consiliului Local al Tinerilor din comunitate.

Deși în legea cu privire la tineret nu există nicio mențiune despre Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova (RNCLTM), pe site-ul Agenției Naționale pentru Tineret încă mai poate fi găsită o prezentare generală unui alt organ de reprezentare a tinerilor: Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova reprezintă o platformă constituită din Consiliile Locale ale Tinerilor de nivel raional/municipal, și care asigură comunicarea dintre tineri și Autoritățile Publice Centrale, la fel acordă asistență metodologică și suport instituțional structurilor reprezentative ale tinerilor de la nivel local.

Un alt document de referință în domeniul tineretului este [Strategia de dezvoltare a sectorului de tineret „Tineret 2030”](#), acesta fiind cel de-al patrulea document de politici publice în domeniu. Prin acest document, Republica Moldova accentuează rolul tinerilor și organizațiilor de tineret în construcția democrației participative și a societății moderne. Strategia „Tineret 2030” operaționalizează obiectivele asumate prin Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” prin promovarea participării civice a tinerilor și consolidarea democrației participative în rândul tinerilor prin programe dedicate și focusate.

Una din cele trei direcții strategice este centrată pe crearea culturii de participare civică și decizională în rândul tinerilor. Pentru acesta, statul și-a propus să crească nivelul de participare și implicare civică prin programe de instruire, capacitate și împuternicire a tinerilor, iar câteva din direcțiile prioritare de acțiune sunt: responsabilizarea autorităților publice și a instituțiilor ce lucrează cu tinerii în ceea ce privește implicarea tinerilor și organizațiilor de tineret în procesele decizionale ce îi vizează (1) și crearea reperelor metodologice și realizarea cursului de instruire continuă pentru autoritățile publice locale privind implicarea tinerilor (2).

Sistemul educațional este un alt domeniu în care Republica Moldova a transpus dreptul copilului la opinie și participare în mai multe acte. În [Codul Educației](#), dreptul la opinie sau la participare nu se regăsește printre noțiunile de bază ale Codului. Acesta se regăsește în idealul educațional ”formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”, finalitățile educaționale: *„educația are ca finalitate principală formarea și dezvoltarea unui sistem de competențe, care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori, ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică”* și în unul dintre principiile Codului: principiul respectării dreptului la opinie al elevului/studentului ca beneficiar direct al sistemului de învățământ.

De asemenea, dreptul elevilor la exprimarea liberă a opiniilor, convingerilor și ideilor este specificat în art. 136. Același articol menționează că managementul instituției este asigurat de către consiliul de administrație, a cărui membru este și reprezentantul consiliului elevilor; că elevii au dreptul să fie aleși în structurile de conducere ale instituției de învățământ și să participe la evaluarea și promovarea calității învățământului, în condițiile prevăzute de prezentul cod și de regulamentele instituției; și că în instituțiile de învățământ se constituie organe de autogovernanță

ale elevilor, care sunt organizate și funcționează în conformitate cu regulamentul-cadru aprobat de Ministerul Educației și Cercetării și cu regulamentele instituționale.

Aceste mecanisme oferă posibilitatea elevilor să participe la: evaluarea directorului instituției de învățământ; avizarea bugetului instituției și gestionarea resurselor financiare provenite din alte surse decât cele bugetare; aprobarea planului de dezvoltare a instituției și gestionarea resurselor financiare provenite din alte surse decât cele bugetare; aprobarea componentei școlare a Planului-cadru la nivelul școlii; avizarea normelor de completare a claselor, numărul de clase și schema de încadrare a personalului didactic; evaluarea internă a cadrelor didactice.

[Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliilor elevilor](#), aprobat în 2023 de către MEC, stabilește și alte arii de influență ale elevilor. Printre obiectivele Consiliului elevilor sunt să consulte opinia elevilor cu referire la toate aspectele de care sunt preocupați, inclusiv calitatea procesului de predare-învățare-evaluare, planul de dezvoltare și operațional al instituției, stagiile de practică, condițiile de trai în cămin, condițiile igienico-sanitare, protecția față de toate formele de violență etc. și să înainteze instituției și personalului de specialitate cu atribuții în domeniu recomandări cu privire la problemele identificate.

Orice Consiliu al elevilor, indiferent de nivel, trebuie să beneficieze de suport metodologic, ce implică activități de formare, de ghidare, de reprezentare în dialog cu autoritățile etc.

Noul regulament vine și cu o reorganizare conceptuală a structurii de reprezentare a elevilor la nivel național. Astfel, începând cu anul de studii 2024, există un singur organ la nivel național de consultare și reprezentare a elevilor, care întrunește atât elevi din învățământul general, cât și elevi din învățământul profesional tehnic. Totodată, componența consiliului este creată prin delegare de către elevi din rândul Consiliilor regionale ale elevilor, pentru învățământul general, și din rândul membrilor Adunării generale a elevilor din învățământul profesional tehnic. Această metodă de constituire este diferită de cea precedentă, care presupunea desemnarea componenței de către o comisie creată de MEC pentru fiecare concurs de selectare.

Un alt document strategic din domeniul educației este Strategia [Educația 2030](#). Reformarea managementului la toate nivelurile sistemului de învățământ din perspectiva conducerii strategice, gestionării eficiente și transparente, autoguvernării elevilor și studenților, responsabilității publice (i) și dezvoltarea sistemului de realizare a feedback-ului privind funcționarea și calitatea educației (ii) sunt două dintre acțiunile cheie din Secțiunea 9: Buna guvernare și infrastructură modernă pentru educație de calitate.

În acest context poate fi menționată Metodologia de evaluare a instituțiilor de învățământ, care fost suspendată începând cu ianuarie 2024 și în locul căreia trebuia propusă una nouă până la începutul noului an de studii.

Tot la sfârșitul anului 2023, MEC a aprobat [Ghidul metodologic cu privire la Guvernanța democratică a școlii](#). Această resursă poate fi utilizată de către instituțiile de învățământ pentru a avansa guvernanța democratică pe 9 domenii, adică participarea la luarea deciziilor a tuturor părților interesate din comunitatea școlară, inclusiv copiii: Consiliul de administrație; Consiliul profesoral; Consiliul reprezentativ al părinților; Consiliul elevilor; Planul-cadru de învățământ; Proiectarea, predarea, învățarea și evaluarea la clasă; Inițiative la nivel de școală; Activități extrașcolare; Cooperarea cu partenerii școlii.

Prin aprobarea ghidului, MEC a confirmat că este responsabilitatea conducerii să consolideze încrederea între părțile interesate și să se asigure că diversele lor interese sunt recunoscute în procesul decizional al școlii. Calitatea guvernantei reprezintă, în primul rând, responsabilitatea conducerii școlii, respectiv, a directorului școlii și a Consiliului de administrație.

Consultarea opiniei copilului în procesul de luare a deciziilor este prevăzută și în [Planul național pentru protecția copilului pentru anii 2022-2026](#). Acțiunea numărul doi al planului spune explicit că Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS) trebuie să elaboreze un mecanism de consultare a opiniei copilului în procesul de luare a deciziilor care îl vizează direct sau indirect și să aprobe instrucțiuni de consultare a opiniei copilului în documente de politici și în management de caz.

În procesul de realizare a studiului, reprezentanții MMPS au comunicat că „sistemul de protecție socială se reorganizează prin declanșarea Reformei „RESTART”, în prezent prioritățile Ministerului fiind axate pe fortificarea structurilor teritoriale de asistență socială prin angajarea unui număr mai mare de specialiști în domeniul protecției copilului, cu cca 150 de specialiști, pe parcursul anului 2024, instruirea acestor specialiști, precum și consolidarea capacităților specialiștilor pentru a asigura intervenții prompte în cazurile copiilor aflați în situații de risc”.

În același timp, pentru realizarea acestei acțiuni, în anul 2023, ministerul a aprobat [Managementul de caz în domeniul protecției copilului](#) și Ghidul de suport pentru implementarea practică a acestuia.

Potrivit ministerului, „Managementul de caz în domeniul protecției copilului este instrumentul principal al angajaților structurilor teritoriale de asistență socială în procesul de implementare a prevederilor Legii nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În conformitate cu prevederile actului normativ menționat, pe tot parcursul procesului de Management de caz în domeniul protecției copilului, de la etapa de evaluare inițială până la etapa de închidere a cazului, se consultă opinia copilului despre situația sa, acțiunile ce urmează a fi întreprinse pentru a asigura protecția lui, impactul acțiunilor realizate, etc. Totodată, Ghidul de suport pentru implementarea practică a Managementului de caz în domeniul protecției copilului, include secțiunea 1.2 Principiile care fundamentează aplicarea Managementului de caz, care descrie procedura de participare a copilului și a familiei în luarea deciziei.”

Reprezentanții ministerului mai menționează că „în conformitate cu art. 15 din Legea nr. 370/2023 privind drepturile copilului, precum și în conformitate cu Managementul de caz în domeniul protecției copilului, opinia copilului va fi luată în considerare în mod obligatoriu, ținându-se cont de vârsta lui și gradul lui de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor lui. Managerul de caz este responsabil de informarea copilului despre dreptul său la participare, inclusiv despre dreptul de a nu răspunde la întrebările incomode, la fel, să solicite respectarea acestui drept pe tot parcursul procesului de Management de caz”.

Suplimentar, reprezentanții ministerului, au informat că a fost elaborat proiectul actului normativ cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Structurile teritoriale de asistență socială din cadrul Agențiilor teritoriale de asistență socială, care urmează să fie supus procedurii de consultare.

În 2024, Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului (DGPDC), în parteneriat cu UNICEF, a creat Consiliul Copiilor, o structură reprezentativă care asigură vocea copiilor din serviciile sociale. Acest consiliu oferă copiilor oportunitatea de a se exprima cu privire la respectarea, protecția și asigurarea drepturilor lor în procesul decizional, în special în ceea ce privește crearea și dezvoltarea serviciilor sociale adaptate nevoilor lor.

Consiliul are următoarele obiective:

- Să ofere fiecărui copil posibilitatea, conform capacităților sale, de a-și exprima opinia într-o formă potrivită acestuia și de a-și face vocea auzită cu privire la toate provocările care le afectează viața.
- Să faciliteze accesul copiilor la informații care promovează sănătatea și bunăstarea lor socială, spirituală, morală, emoțională și fizică.
- Să consulte opinia copiilor cu privire la condițiile de trai și protecția împotriva oricărei forme de violență.
- Să propună Direcției Generale tematici și subiecte din domeniul drepturilor copiilor care să fie integrate în planurile de activitate ale serviciilor.
- Să crească nivelul de participare a copiilor în procesele de luare a deciziilor cu impact asupra vieții lor.
- Să fortifice nivelul de înțelegere și asumare a cetățeniei active și a voluntariatului în rândul copiilor și tinerilor, atât la nivelul comunității proprii, cât și la nivel național.

III. ANALIZA SITUAȚIEI

Despre progresele și provocările existente în legătură cu punerea în practică a prevederilor Articolului 12 și legislației naționale existente până la aprobarea Strategiei Tineret 2030, autoritățile [menționează](#) că rapoartele internaționale și naționale, ce vin să evalueze prezența tinerilor (inclusiv a copiilor cu vârsta de 14-17 ani) în activitățile civice și de luare a deciziilor, arată un nivel scăzut de participare. [Indexul de Tineret](#) din Republica Moldova pentru anul 2020 sugerează că nivelul de participare al tinerilor în procesele politice și decizionale la nivel local este cu mult mai mic decât al adulților, acesta înregistrând o valoare de 0,69 puncte (pe o scală de la 0 la 1, unde 0 presupune că între grupurile de comparație nu există decalaje, iar 1 – că decalajul ia valoarea sa maximă).

Potrivit studiului [Impactul pandemiei asupra participării tinerilor](#), realizat de Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, doar 10% dintre tineri manifestă un nivel ridicat de implicare civică și în procesul decizional, cei mai mulți fiind tineri cu participare scăzută (50%), urmați de cei cu participare medie (40%). Participarea scăzută a tinerilor este cauzată de: (i) încrederea redusă în autorități și în percepția că acestea sunt receptivă la opiniile și nevoile lor.

De altfel, autoritățile [identifică](#) participarea civică și decizională redusă în rândul tinerilor, în special a tinerilor din grupurile vulnerabile, precum și a celor dezavantajați regional, mai ales a celor din mediul rural, drept una dintre cele mai importante provocări.

În același document se spune că în prezența unei culturi istorice de mimare a proceselor decizionale participative, s-a generat o încredere scăzută a tinerilor în instituțiile statului care se răsfrânge asupra deschiderii de participare a acestora în procesele decizionale.

Lipsa instrumentelor de suport direct, inclusiv financiar, pentru creșterea nivelului de participare civică rezumă intervențiile la elementul educativ, fără a promova învățarea prin practică. Participarea limitată a tinerilor cu dizabilități se explică prin faptul că în cazurile în care există eforturi de mobilizare și împuternicire a tinerilor, acestea nu sunt suficient de incluzive și nu oferă o adaptare rezonabilă pentru a acomoda nevoile specifice ale acestor tineri. Pe de altă parte, nici tinerii de etnie romă nu se bucură de o participare masivă în procesele decizionale, în mare parte din cauza fenomenului discriminării, dar și a lipsei cunoștințelor necesare pentru a participa eficient.

Despre discriminarea unor copii în procesele de participare vorbește și Platforma Copiilor în raportul ”Dreptul la opinie: așa cum este învățat și practicat la școală³”. Potrivit grupului, de cele mai multe ori, consiliile elevilor sunt formate din elevi care au note mari, un comportament „exemplar” sau care participă la diverse activități/cercuri în cadrul sau în afara școlii și la olimpiade. Acest fapt duce la crearea unui consiliu nereprezentativ, încălcându-se dreptul la participare și la opinie al celorlalți elevi; al celor cu note mici, ce au altă religie decât majoritatea, vin din familii cu venit redus, au părinți plecați în afara țării sau au comportament „ne-exemplar” (ex: aleargă pe hol/în clasă, strigă, nu-și fac tema pentru acasă (regulat), întârzie la lecții, au altă părere decât majoritatea elevilor sau decât profesorii și nu le este frică să și-o expună).

³ https://drepturilecopiului.md/files/Raportul_CIDDC.pdf

Unii elevi spun că știu și situații în care cineva dintre colegii lor nu a avut curaj să candideze în consiliu sau i s-a spus că nu poate fi consilier din următoarele cauze: vârstă, note, sex, starea financiară a familiei, confesiune, etnie.

Practicile selective, care se concentrează pe cei mai activi și motivați, lipsa unor mecanisme de sprijin pentru încurajarea participării tinerilor vulnerabili, infrastructura inadecvată și insuficiența specialiștilor pregătiți pentru a lucra cu aceste categorii, precum și informarea deficitară a tinerilor despre activitățile relevante, fac dificilă integrarea acestora în programele destinate lor.

O altă provocare identificată ține nu doar de insuficiența de cadre, ci și de nivelul lor redus de competențe în lucrul de tineret, precum și fluctuația sporită a resurselor umane în domeniul sectorului de tineret (din motivul salariilor neatractive, nesiguranței și neclarității privind durabilitatea ocupației de lucrător/specialist în lucrul de tineret ș.a.) subminează eficiența lucrului de tineret. Nivelul scăzut de competențe ar ține de faptul că o bună parte din specialiștii și lucrătorii de tineret vin din diferite domenii, neavând o pregătire specială și calificările necesare.

Între anii 2016-2022, cu sprijinul Ministerului Educației și Cercetării, a fost înființată și dezvoltată Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor (RNCLTM), având ca scop consolidarea capacităților de organizare și operare ale consiliilor raionale/municipale de tineret la nivel local și regional.

RNCLTM are o acoperire de 65,7% la nivel de autorități publice locale de nivelul al doilea (23 de raioane și municipii) și o reprezentativitate la nivel de autorități publice locale de nivelul întâi mai modestă (14,9%, 134 de consilii locale/comunitare).

Cu toate acestea, o bună parte a acestor structuri la nivel local se limitează la organizarea a două evenimente pe an, și anume Forum și Post-forum, [menționează](#) autoritățile.

Deși se atestă o dinamică constantă în creșterea și dezvoltarea rețelei consiliilor locale ale tinerilor, acestea rămân a fi puternic dependente de Programul de asistență al Ministerului Educației și Cercetării pentru consolidarea și dezvoltarea consiliilor raionale/municipale ale tinerilor și de resursele alocate în cadrul acestuia, astfel neavând o independență financiară și instituțională, fiind dependenți de asistența financiară și metodologică oferită continuu de către Ministerul Educației și Cercetării și fiind limitați sau chiar lipsiți de suport și resurse la nivel local.

Totodată, RNCLTM de la fondarea acesteia nu a reușit să-și valorifice potențialul de reprezentare a tinerilor, rămânând a fi o structură care nu se manifestă activ în activități de reprezentare și advocacy pentru tineri.

Potrivit unui [raport](#) al reprezentanților societății civile din cadrul Evaluării Periodice Universale, copiii apărători ai drepturilor omului (CADO) sunt considerați incapabili să înțeleagă și să contribuie la afaceri publice. Prioritățile, preocupările și sugestiile lor sunt de obicei ignorate, minimalizate sau ridiculizate. Unii copii și tineri chiar nu sunt lăsați de adulții din mediul lor apropiat să participe la unele procese legate de politici publice. Unii adulți pot împiedica copiii să participe pentru că nu au încredere în procesele de participare în general, dar majoritatea au puțină încredere în capacitățile CADO de a contribui la astfel de procese.

[Raportul](#) Consiliului Național al Tineretului din Moldova privind participarea tinerilor în procesele decizionale spune că majoritatea organizațiilor de tineret intervievate în cadrul studiului au recunoscut că sunt în general consultate de autoritățile publice, totuși multe probleme rămân nerezolvate, când vine vorba de participarea tinerilor. În primul rând, procesele de consultare sunt rareori semnificative și adesea ajung să devină un exercițiu de bifare a proceselor consultative, așa cum recomandările tinerilor rareori sunt luate în considerare. Mai mult, deși mecanismele de participare a tinerilor există la nivel național și local, acestea nu funcționează așa cum ar trebui, din cauza lipsei de inițiativă și a nivelului scăzut de cooperare pe componenta de advocacy.

Același raport spune că participarea tinerilor în procesele decizionale nu este protejată împotriva consecințelor negative din partea decidenților. Respectiv, rămâne la grația decidenților de a aplica amenințări, hărțuire, în cazurile decidenților la nivel școlar consecințe orientate spre reușita academică și securitatea fizică-psihologică a tinerilor sau nu. Iar de cele mai multe ori, tinerii sau structurile de tineret nu au resursele necesare sau informarea necesară pentru a aplica acele instrumente care le oferă legislația Republicii Moldova.

IV. OPINIILE ȘI EXPERIENȚELE PRACTICIENILOR CU PRIVIRE LA RESPECTAREA DREPTULUI COPILULUI OPINIE ȘI IMPLICARE ÎN LUAREA DECIZIILOR

Date generale despre participanți

În contextul documentării, au fost realizate interviuri semi-structurate cu 8 adulți, reprezentanți ai sistemului educațional, atât învățământul general, cât și cel profesional tehnic (5), ai sistemului de protecție socială (2) și ai sectorului de tineret (1). În mod specific, participanții la interviuri sunt coordonatori ai consiliilor elevilor din școală (4), director (1), reprezentant al Ministerului Educației și Cercetării (1), asistenți sociali (1), manager al unui centru de tineret (1).

Pentru a asigura confidențialitatea discuțiilor, răspunsurile oferite de participanții interviurilor au fost codificate în felul următor: reprezentant al sistemului educațional 1, 2, 3, 4 și 5, reprezentant al sistemului de protecție socială 1 și 2, reprezentant al sectorului de tineret.

Prezentarea rezultatelor

Majoritatea practicienilor și profesioniștilor ce lucrează cu și pentru copii sunt de părerea că dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor reprezintă o modalitate prin care **orice copil își expune viziunea sa asupra unei situații**. Unii practicieni consideră că **nu există un moment unic** în care un copil își poate exprima opinia și că acesta o poate face *„de fiecare dată când simte că are o opinie”*, **pe când alții** utilizează expresii de genul *„când copilul este întrebat și ascultat”*, ceea ce ar putea indica o înțelegere a acestui drept în sensul unei reacții a copilului la acțiunea unui adult.

Unii practicieni specifică și faptul că urmare a exprimării opiniei de către copil, **aceasta ar putea sau nu fi acceptată de către adult**. Mai mult, au existat opinii precum că deși adulții trebuie să încurajeze exprimarea opiniei, aceasta nu este obligatoriu să fie luată în considerare.

- *„Dreptul de a decide anumite lucruri se cultivează încă la nivelul de 1-2 ani, când copilul abia începe a înțelege, și atunci părinții în familie pot întreba copilul în orice situație. Nu este obligatoriu că părerea lui este luată în considerație. Oricum, eu cred că părinții sunt cei care iau decizii, dar este important momentul ăsta de a iniția cel puțin această abilitate, de a încuraja copilul să-și arate interesul, să simtă că el poate avea o opinie pe care el poate să o exprime și cineva o ascultă.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)

Pe lângă aceasta, unii adulți consideră că respectarea dreptului la opinie **este condiționată de calitățile și competențele copilului** și că **de el depinde** dacă și când el își poate exercita acest drept.

- *„Dreptul la opinie, spuneam, este ceea ce este legat de încrederea în sine de a-și exprima opinie fără a avea frica asta de a fi judecat. Este pur și simplu încrederea în sine și înțelegerea că el are acest drept și el poate să-l exercite.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)

- „Nu știu dacă acum ar avea curaj și ar merge la primărie, de exemplu. Poate după 20 de ani în sus ar fi mai ușor, pentru că cineva deja face o facultate, o specialitate, deja mai bine este informat sau mai bine încrezut în sine.” (reprezentant al sectorului de tineret)

Referitor la **participarea copilului**, majoritatea participanților consideră că acesta este **un drept distinct de cel la opinie**, întrucât asociază acest drept cu acțiunea de a fi parte la un proces sau la o activitate, unii accentuând că o participare adevărată este cea voluntară. Procesul sau activitatea la care se referă participanții sunt de cele mai multe ori din domeniul activismului comunitar, voluntariatului sau activităților extracurriculare în cadrul școlii.

- „Dacă vorbim despre dreptul la opinie, atunci e vorba despre libera exprimare. Dar dacă e vorba despre dreptul de a participa, atunci e implicare.” (reprezentant al sistemului educațional 3)
- „Cineva e cu opinia, cineva e cu participarea.” (reprezentant al sistemului educațional 1)

Sunt participanți care **recunosc existența unei confuzii** legată de acest termen, spunând că „*aceeași noțiune este utilizată pentru două momente diferite*”, cu sens de a fi parte și cu sens de „*asumare de responsabilitate de a reprezenta semenii în raport cu cineva*”.

- „Da, dar noi spunem despre participarea la luarea deciziilor și atunci nu este clar. Eu sunt acolo, asist acolo sau eu am un cuvânt de spus acolo?” (reprezentant al sistemului educațional 2)

Răspunsurile participanților la interviu confirmă spusele copiilor privind **ariile lor de influență**, în special în mediul școlar. De cele mai multe ori, deciziile pe care le iau copiii sunt legate de **tipul și modul de organizare a unei activități** extracurriculare, de voluntariat sau activism comunitar.

- „De obicei, noi când avem activități extracurriculare, mereu adunăm consiliul elevilor și ei vin cu sugestii, de exemplu: ce etape să includem în acele activități, cum să amenajăm sala festivă.” (reprezentant al sistemului educațional 4)
- „Am avut și noi implicarea elevilor în activități de voluntariat. Odată, am avut o fetiță în Consiliul Național și de acolo ea a luat ideea cu voluntariat și a spus-o și în școală și elevii chiar au mers într-o zi, au colectat singuri bani, au împărțit pachete cu bunuri alimentare la persoanele care le vedeau aici în comună mai nevoie.” (reprezentant al sistemului educațional 4)
- „Noi avem un număr de voluntari cu care facem periodic ședințele organizatorice și de planificare, unde chiar și ei sunt implicați și, de exemplu, au și direcțiile lor, unde ei practic și organizează, dar cu ajutorul nostru.” (reprezentant al sectorului de tineret)
- „Avem uneori situații când chiar ne sfătuim cu ei în afară de Consiliul de administrație. Am avut nevoie de ziua profesorului de exemplu să fac ceva. Eu, ca director adjunct, am avut nevoie de vreo idee mai creativă.” (reprezentant al sistemului educațional 1)

În mediul școlar, **copiii au reprezentanți** în Consiliul de administrație și în Consiliul profesoral, spun participanții la interviuri din sistemul educațional. Elevii nu participă la toate ședințele acestor consilii, ci sunt invitați „*acolo unde avem nevoie. De exemplu, dacă este necesar să aflăm*

ce lucruri trebuie îmbunătățite în ateliere”. De asemenea, în unele instituții, elevii au un reprezentant în comisia de evaluare internă a instituției.

Profesioniștii din protecție socială spun că **opinia copilului este luată în considerare** atunci când aceștia raportează cazuri de abuz, când se iau decizii despre custodia copilului și la diverse etape ale managementului de caz, precum cea de evaluare sau de elaborare a planului de intervenție.

- „*Chiar recent am avut un caz în care copilul a fost întrebat cu cine vrea să trăiască: la bunica dintr-un raion de la nord sau la mătușa din localitate. Acolo strict s-a acceptat dreptul copilului de a alege.*” (reprezentant al sistemului de protecție socială 2)
- „*Mama a spus că vrea să cumpere niște mâncare. Copilul s-a gândit și a ales că vrea să-i procurăm un pat pentru că ea acum doarme pe un pat cu mama și bunica. Și am cumpărat acel pat.*” (reprezentant al sistemului de protecție socială 1)
- „*Dacă avem o sesizare, noi trebuie să vedem situația reală și dacă, de exemplu, copiii sunt de vârstă de grădiniță, rugăm psihologul să discute și să afle încet și ușor care e situația reală.*” (reprezentant al sistemului de protecție socială 2)

În timp ce mulți dintre profesioniștii din sistemul educațional intervievați **reduc** participarea copilului la activități și evenimente sau organizarea lor, cei din sectorul de tineret și din protecție socială, **suprapun** dreptul copilului la opinie cu educația despre drepturile copilului sau cu protecția copilului.

- „*Noi am avut în primăvară o activitate foarte interesantă, care era ceva legat de drepturile copiilor. Pe baza unor activități practice și activități de team building noi am atins un pic subiectul acesta și ei au înțeles cumva ce sunt drepturile copilului.*” (reprezentant al sectorului de tineret)
- „*La ziua de azi chiar se pune foarte multă muncă, anume pe problema de protecție a copilului. Adică se lucrează destul de mult, anume în problema legată de copii, ca să nu fie bullying-ul în școli, în grădiniță, să nu fie la fel probleme diferite genuri. Acum sunt multe cazuri de pedofilie, de toate.*” (reprezentant al sistemului de protecție socială 2)
- „*Eu nu m-am confruntat, dar știu un caz în care mama i-a interzis copilului să utilizeze telefonul o săptămână și acesta a sunat la 112 și a spus că mama l-a bătut. În așa cazuri spun că ei prea bine își cunosc drepturile și își cunosc dreptul la opinie.*” (reprezentant al sistemului de protecție socială 1)

Puțini participanți au împărtășit experiențe în care instituția a consultat copiii despre planul de activitate al instituției, metodele de predare aplicate de profesori și îmbunătățirea procesului lecției, condițiile fizice din instituții, din cămin etc. În schimb, mai des au menționat că elevii au fost încurajați să „*identifice cele mai relevante puncte negative care se întâmplă în instituție și să vină cu soluții pentru înlăturarea obstacolelor*”. Când au detaliat aceste experiențe, s-a observat că „**obstacolele**” **discutate țin de comportamentele problematice ale elevilor**, precum fumatul, conflictele între ei și altele.

- „*Ei de multe ori se duceau în cantină și erau deăștia glumeți care treceau fără rând sau făceau gălăgie mare. Și atunci chiar ei între ei au zis că în fiecare zi, câte unu doi dintre*

ei, o să se ducă pe lângă maestrul de serviciu sau profesorul de serviciu, o să meargă și o să facă și ei de serviciu în cantină.” (reprezentant al sistemului educațional 5)

- *„Consiliul elevilor îi filmau pe cei care fumau pe teritoriul școlii. Noi avem grupul nostru și comun al Consiliului și ei singuri încărcău video acolo. Deja în clasă se discuta despre tema asta; uneori mergeam la avertizări, alteori pe (explicații în) formă scrisă”.* (reprezentant al sistemului educațional 5)
- *„Foarte des ne adresăm noi la elevi și îi întrebăm cum ar fi ca să rezolvăm careva probleme existente în instituție, precum absentism, care ar fi modalitatea de lucru cu elevii care sunt în riscul ăsta de abandon școlar.”* (reprezentant al sistemului educațional 4)
- *„La noi au intervenit atunci când am avut nevoie de schimbări în regulamentul instituției. Aceste puncte, de exemplu, erau despre elevii care întârzie la ore, despre elevii care primesc bursă și poate uneori această bursă ar trebui retrasă din cauza încălcărilor regulamentului instituției.”* (reprezentant al sistemului educațional 5)

Reprezentanții sistemului educațional au vorbit despre experiențele de „*bugetare participativă*”, în care instituția de învățământ co-finanțează un proiect de dezvoltare realizat de elevi, după ce aceștia primesc un grant din partea unei entități externe. Acest model este văzut de către unii adulți drept **cea mai reușită și importantă experiență de implicare a copiilor în luarea deciziilor**.

- *„Este un program de suport prin care se finanțează cele mai bune idei de proiecte în școală, care urmează să fie desfășurate: concursuri de dezbateri, amenajarea unui spațiu pentru elevi, amenajarea spațiului pentru consiliul elevilor etc.”* (reprezentant al sistemului educațional 3)
- *„A fost un proiect anume despre luarea deciziilor. Acest proiect i-a învățat pe elevi să organizeze alegeri, să scrie proiecte, să le promoveze în rândul colegilor, care trebuie să voteze pentru cel ce trebuie co-finanțat - la noi au fost primele 3 câștigătoare.”* (reprezentant al sistemului educațional 1)

În aceeași ordine de idei, lipsa resurselor financiare pentru organizarea unei activități de consultare a copiilor sau de implementare a soluției gândite de copii în legătură cu o problemă reprezintă unul dintre cele mai mari obstacole în procesul de participare a copiilor la procesul de luare a deciziilor, spun unii participanți.

- *„Dar voluntariatul și interesul în voluntariat probabil se termină în momentul când trebuie să faci achitări din propriul buzunar. Și de aceea noi am considerat că trebuie să existe în acest proces o finalitate. Și aici noi promovăm bugetarea participativă.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)

Totuși unii participanți spun că, de multe ori, copiii își exprimă opinia sau „*doleanțele*”, însă **deciziile întârzie să apară**. Deseori, se observă că unii adulți îi responsabilizează pe copii pentru succesul implementării unei soluții propuse de ei.

- *„Noi facem chestionarea. Ok, foarte bine. Noi comunicăm cu elevi - perfect, extraordinar, dar după aceea totul trebuie să fie formulat într-un mesaj coerent, corect și o poziționare*

care poate fi realizabilă. Tot acest proces trebuie să ajungă într-o formă optimă la instituția de învățământ, la directorul instituției, la profesor.” (reprezentant al sistemului educațional 2)

În rândul reprezentanților din sistemul educațional, pe de o parte există persoane care se simt împovărate de faptul că au susținut copiii să-și exprime opinia despre un anumit subiect și **nu au văzut o finalitate** a acestei experiențe, pe de altă parte, sunt alte persoane în opinia cărora lipsa unei finalități este o problemă, însă aceasta este parte a cursului natural al vieții.

- *„Stopajul mereu este în oameni. Câteodată este rea-intenția, câteodată sunt relațiile interpersonale care afectează această decizie în favoarea ideii altor elevi. Este o realitate, este o normalitate. Este ceva ce se întâmplă în viața de adult și dezamăgirile tot fac parte din proces.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)

Unii profesioniști din sistemul educațional menționează că **o altă dificultate** pe care o întâmpină în procesul de susținere a copiilor să participe este faptul că majoritatea lucrului în acest sens se realizează după ore și că elevii, de foarte multe ori, nu vor să stea un timp suplimentar în școală pentru că sunt obosiți, au alte activități extracurriculare, nu au transport care i-ar duce acasă după o anumită oră. Elevii sunt nevoiți să rămână după ore pentru că, spun participanții, *„fiecare profesor ține la lecția sa și normal că nu voi putea lua elevul de la lecția lui pentru a face ședința consiliului”*.

Cei din sistemul de protecție socială spun că, de multe ori, asistența socială pe care o oferă familiilor **constă în procurare de bunuri, nu consumabile**, chiar dacă familiile, inclusiv copiii, spun că ar dori să aloce o parte din buget pentru consumabile. Acest lucru este condiționat de mecanismele de monitorizare din sistem, prin care indicatorii de asistență oferită sunt numărul și tipul de bunuri procurate pentru gospodărie și existente acolo în momentul în care are loc vizita comisiei.

- *„Mergem pentru procurarea unui bun pentru a duce o evidență și când vine comisia în teritoriu, să pot să arăt cum au fost folosiți banii. De exemplu, am avut un caz când copilul a optat pentru produse de tratament a dermatitei și pentru că au fost alte cazuri în care au venit comisii și au pus întrebarea că se procură ceva ce se termină și nu poți demonstra asistența, am dus tratative cu părinții și copilul așa că s-a procurat un dulap.”* (reprezentant al sistemului de protecție socială 2)

Profesioniștii sunt de părere că **părinții le oferă copiilor puține oportunități** de a exercita exprimarea opiniei și influențarea deciziilor și că acesta este factorul cel mai important în înțelegerea acestui drept de către copii și dezvoltarea abilităților lor de a-și face vocea auzită. Angajații din sistemul de protecție socială mai detaliază că în multe cazuri observă că **părinții îi „instruiesc pe copii”** ce să spună și ce să ascundă de asistentul social când acesta vine în vizită.

- *„Lucrez cu mai multe tipuri de familii. De exemplu, în cele în care se consumă alcool, nu prea văd că un copil ar avea dreptul la opinie. Acolo părinții chiar dacă au știut că noi ne ducem la vizite la domiciliu sau nu au știut, ei au prelucrat copiii în așa fel ca aceștia să nu scoată un cuvânt din casă. În familiile care problema e doar în venit mai mic, ei cumva au dreptul la opinie și se vede un pic de interacțiune cu părinții. În cazurile când avem*

violență în familie, acolo, în genere, de respect și opinie nici nu se vorbește.” (reprezentant al sistemului de protecție socială 1)

- *„Elevii vin din mediile în care până acum nu prea au fost scoși în evidență, nu și-au oferit părerea lor; vin din medii din care dacă mama a spus sau tata a spus, așa este.”* (reprezentant al sistemului educațional 4)
- *„Copiii nu sunt încurajați de mami să aibă opinia lor.”* (reprezentant al sectorului de tineret)
- *„Noi informăm părinții la telefon despre faptul că vom veni și cred că ei îi instruiesc pe copii ce să spună. Fără prezența părinților noi nu putem discuta cu ei.”* (reprezentant al sistemului de protecție socială 1)

Atât în opinia copiilor, cât și a multor adulți, Consiliile elevilor școlare nu sunt cele mai reprezentative, doar că elevii afirmă că unii copii sunt respinși, în timp ce adulții susțin că unele grupuri de elevi nu manifestă interes pentru a participa.

Mai mult, sunt persoane care spun că este în puterea elevilor să oprească orice discriminare în timpul alegerilor sau ingerință a cadrelor didactice în alegerile pentru consiliul elevilor și anume să nu propună ei candidați sau să nu le spună copiilor cine dintre candidați este mai potrivit să fie în consiliu.

- *„Orice elev are dreptul să participe, să fie parte a Consiliului elevilor. Noi vrem să creștem nivelul de conștientizare a profesorilor și să împuternicim elevii ca să nu mai permită astfel de lucruri în cadrul fiecărei clase.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)

Totodată, în unele instituții de învățământ cadrele didactice au realizat acțiuni prin care mai mulți copii au posibilitate să devină membri ai consiliului:

- *„În consiliu, anul trecut am avut clasa 8-a - a 12-a, anul acesta clasa 5-a - a 12-a. Și noi cumva am avut de la Direcția de Învățământ o interdicție, să spunem așa, să nu implicăm clasele a 12-a și a 9-a, dar îi mai implicăm și pe ei dacă sunt interesați.”* (reprezentant al sistemului educațional 1)

Unii profesioniști au împărtășit experiențe de participare la activități de formare legate de participarea copilului sau drepturile copilului. Cei din sistemul educațional au avut formări cu privire la constituirea și funcțiile consiliului. Printre acestea sunt persoane care au menționat că aceste activități le-au adus mai multă claritate, dar sunt și persoane care au spus că formările au avut loc cu prea puțin timp înainte de ziua în care instituțiile au fost încurajate să desfășoare alegerile: *„astea au fost pe patru octombrie, ca pe zece deja să aibă loc desfășurarea alegerilor”*.

Reieșind din experiențele pe care le au, mai mulți participanți au menționat că au nevoie să fie formați cum să consulte opinia copiilor și cum să-i susțină pe aceștia să o facă în relație cu alți copii, unii accentuând că oricine, nu doar coordonatorii consiliului, ar trebui să fie instruiți.

- *„Din punctul ăsta de vedere, mi-e greu, să știți. Practic niște tehnici pe care le folosesc de câțiva ani și chiar uneori vreau să fac ceva nou, dar nu știu ce să le fac. Și parcă ar fi binevenită, măcar odată în an participare la seminare pe tema asta.”* (reprezentant al sistemului educațional 3)

- *„Vă spun sincer, nu am avut niciodată seminarii. Chiar, de exemplu, ar fi binevenit ne explice cum discutăm și noi cu copilul, mai ales atunci când vedem că are ceva de spus. Dacă este psiholog în școală, e mai ușor așa. Dar când noi observăm ceva, noi nu prea putem merge mai departe pentru că nu știm cum să vorbim cu copilul.”* (reprezentant al sistemului educațional 2)
- *„Oricine trebuie să fie format pentru că anul acesta sunt eu coordonatoare, dar la anul viitor poate să fie altă persoană care abia și-a început activitatea în domeniu. Instruirea să fie și despre cum ar trebui să funcționeze Consiliile elevilor, departamentele, un plan de activitate.”* (reprezentant al sistemului educațional 1)

Unele persoane consideră că formările trebuie să fie realizate în primul rând pentru copii/ tineri, nu profesioniști:

- *„Cred că training-urile sunt foarte motivante. Și anume, nu pur și simplu să vină pe o oră și să ne explice nouă ce sunt drepturile, citiți articolul acela sau dacă aveți nevoie, apelați la numărul de telefon etc. Ar fi cu impact mai mare, dacă ar veni specialiști să formeze training-uri pentru 20-25 de tineri.”* (reprezentant al sectorului de tineret)

De asemenea, unii participanți sugerează să fie organizate formări și pe subiecte ce țin de particularitățile de vârstă, comunicare asertivă și nu doar pentru cadrele didactice, dar și pentru personalul auxiliar al școlii, și pentru părinți.

- *„Mulți dintre părinți nu cunosc aspectele esențiale pentru perioadele de vârstă a copiilor și cer prea mult și duc în regres copiii lor sau acolo unde ar trebui să ajute, să motiveze copiii să crească, ei îl lasă așa că e bine mersi așa cum este”.* (reprezentant al sistemului educațional 3)
- *„Eu, de exemplu, aș porni chiar de la personalul auxiliar, că ar fi bine să fie implicați în niște formări ce țin de limbaj, adică cum trebuie să vorbești cu copilul, cum trebuie să reacționez în unele situații când copiii sunt mai pipărați.”* (reprezentant al sistemului educațional 4)
- *„Eu cred că ar trebui ca fiecare membru din comisia interdisciplinară, chiar și acel medic de familie să știe cum să se apropie de copii, să-l facă să-și expună părerea deschis, să fie mai liber”* (reprezentant al sistemului de protecție socială 2)

Unii profesioniști au identificat câteva schimbări pe care le consideră necesar de a fi realizate în instituția lor pentru a avansa respectarea dreptului copilului.

- *„Eu, de exemplu, aș lua încă o dată politicile astea cu drepturile copilului și, încă o dată, le-aș examina toate, și să le discutăm împreună cu colectivul, chiar și cu copiii poate.”* (reprezentant al sistemului educațional 4)
- *„Eu aș vrea să avem mai multă claritate despre cine poate fi coordonator - e doar director adjunct sau nu, și dacă nu, să analizăm cum orice alt angajat ar putea prelua funcția asta.”* (reprezentant al sistemului educațional 1)

- *„La nivel de regulament intern trebuie să lucrăm și temele abordate în cadrul unor lecții de educație pentru societate - acolo pot fi mai multe exerciții practice și dacă ar fi în puterea mea, poate aș introduce un număr mai mare de ore, anume dedicate tematicii date, unde copilul ar putea să se exprime liber.”* (reprezentant al sistemului educațional 3)

Referitor la modificarea unor proceduri și practici la nivel regional sau național, profesioniștii din educație au menționat despre crearea unei platforme de formare și schimb de experiență între coordonatorii consiliilor și îmbunătățirea comunicării între Consiliul Național al Elevilor și instituțiile care nu au reprezentanți în consiliu.

- *„Eu cred că degrabă vor începe formările și cu noi, cei responsabili. Nu trebuie multe, doar câte o dată în semestru sau o dată la trei luni să ne întrunim, să discutăm despre cum se practică în alte instituții”* (reprezentant al sistemului educațional 5)
- *„Poate să facă o ședință cu reprezentanții Consiliului Național al Elevilor și instituții. Sunt acum atâtea posibilități online. Atunci când avem elevul în consiliul național, se simte, când nu avem reprezentantul, nu se prea simte legătura asta.”* (reprezentant al sistemului educațional 4)
- *„Eu, de exemplu, am văzut că este Consiliul Național, ca și când se face. Am mai citit eu câte ceva, dar eu din prisma instituției nu am simțit nimic la nivel de Consiliul Național.”* (reprezentant al sistemului educațional 3)

De asemenea, profesioniștii din educație menționează des despre interpretarea diferită a aceluiași document emis de minister de către persoane de la diferite niveluri. În acest context, cadrele didactice și manageriale vorbesc despre situațiile în care organele locale de specialitate în domeniul învățământului solicită de la școli realizarea mai multor activități în paralel, deși acestea nu sunt menționate ca obligatorii de către autoritatea centrală, sau solicită mai multe informații decât este necesar.

- *„Recent am avut un chestionar pe care l-am primit de la nivel național, unde nu trebuia indicată instituția de învățământ. Peste scurt timp, un chestionar asemănător a venit de la direcție, dar deja trebuia indicată instituția. Ce copil ar completa sincer așa chestionar? Am considerat o încălcare și respectiv am încălcat și eu, cum s-ar spune, și nu am transmis la copii acel chestionar.”* (reprezentant al sistemului educațional 1)

În sectorul de tineret, una dintre recomandări se referă la mărirea numărului de angajați și specialiști. Or, aceasta împiedică dezvoltarea portofoliului de programe pe care le poate implementa centrul și, de foarte multe ori, programul de participare este unul dintre cele care nu ajung să fie dezvoltate.

- *„Noi nu avem serviciul ăsta la centru pentru că la centru nu sunt mulți lucrători de tineret. Este un serviciu destul de vast, interesant și chiar benefic, aș spune eu, tinerilor. Dar, din păcate, nu pot spune când o să-l putem avea. Poate alte centre îl au, dar eu știu că puține sunt astea.”* (reprezentant al sectorului de tineret)

V. STUDIU DE CAZ

Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret (în continuare Agenția) este o autoritate administrativă în subordinea Ministerului Educației și Cercetării și are misiunea de a asigura implementarea politicii statului în domeniul lucrului de tineret, a programelor și serviciilor de tineret, a resurselor umane, a metodologiilor de lucru și cercetare în domeniu, în limitele prevăzute de cadrul normativ.

În cadrul acestui studiu de caz a fost analizat răspunsul Agenției cu privire la următoarele 3 întrebări:

1. Măsurile/acțiunile întreprinse în vederea formării inițiale și continue în ceea ce privește asigurarea dreptului tinerilor la opinie și participarea în procesul decizional a angajaților Agenției și Centrelor de tineret;
2. Cu referire la prevederile Regulamentului-cadru de activitate a Centrului de Tineret, Articolul 10: *„În vederea realizării misiunii sale, Centrul exercită următoarele funcții de bază: facilitează participarea tinerilor și a structurilor de tineret la diverse procese comunitare”*, exemple și date despre procesele decizionale comunitare la care Centrele de Tineret a facilitat participarea tinerilor pe parcursul ultimelor 12 luni;
3. Cu referire la prevederile Regulamentului-cadru de activitate a Centrului de Tineret, Articolul 11: *„În conformitate cu domeniul de activitate și funcțiile de bază specifice stabilite, Centrul exercită următoarele atribuții: consultă tinerii și structurile reprezentative ale acestora din comunitate”*, exemple și date despre consultările realizate de Centre în rândul copiilor pe parcursul ultimelor 12 luni.

În răspunsul său, Agenția informează, cu referire la măsurile/acțiunile întreprinse în vederea formării inițiale și continue în ceea ce privește asigurarea dreptului tinerilor la opinie și participarea în procesul decizional a angajaților Agenției și Centrelor de tineret, că au fost realizate următoarele activități:

- Atelierul de instruire cu participarea lucrătorilor de tineret cu tema: „Prevenirea violenței în bază de gen și protecția împotriva exploatarei și abuzului sexual în contextul lucrului de tineret”. Evenimentul s-a desfășurat în luna septembrie 2023.
- Atelierul de instruire „Consolidarea cooperării între Autoritățile Publice Locale și Centrele de tineret. Rezultate și priorități comune ale politicii naționale și locale de tineret”. Activitățile atelierului au reliefat importanța cooperării dintre autoritățile publice locale și Centrele de tineret, dar și importanța implicării tinerilor în procesele de luare a deciziilor. Activitatea a fost organizată și desfășurată în luna decembrie 2023.
- Atelierul de instruire a lucrătorilor de tineret privind implicarea tinerilor în procesele democratice și decizionale. La activitatea de instruire care s-a desfășurat în septembrie 2024 au participat reprezentanții din 35 Centre de tineret, care s-au mobilizat pentru a îndemna tinerii să-și valorifice dreptul de vot în cadrul alegerilor prezidențiale din 20 octombrie și referendumul constituțional.

Suplimentar, Agenția comunică despre faptul că, începând cu 2024, implementează Programul Național de asistență pentru consolidarea Consiliilor elevilor, unul dintre obiectivele primordiale

ale acestuia fiind creșterea gradului de participare a elevilor/tinerilor în procesele decizionale la nivel de instituție și respectiv, comunitate, inclusiv procesele de participare bugetară.

Potrivit Raportului statistic privind „Activitatea Centrelor de Tineret”, în semestrul I al anului 2024, Centrele de tineret au realizat în ansamblu 440 de activități în cadrul Serviciului de participare. Agenția menționează că 137 din aceste activități au fost realizate în colaborare cu Consiliile Raionale ale Tinerilor.

Totodată, conform informațiilor oferite de Agenție, Centrele de tineret dispun și implementează, în cadrul serviciului menționat supra, inițiative de implicare a tinerilor, după cum urmează:

- Activități în cadrul Clubului literar, colectarea de fonduri etc.;
- Implicarea tinerilor în cadrul Proiectul „YouCreate”; Proiectul de Dezbateri democratice;
- Atelierele de instruire de la Egal la egal;
- Programe mobile de dezvoltare personală, crearea cluburilor de socializare, programe de Leadership pentru abilitarea femeilor;
- Organizarea concursurilor raionale; Teatru social;
- Organizarea acțiunilor de caritate etc.

Referitor la facilitarea participării tinerilor în procesele decizionale comunitare, Agenția informează că, în semestrul I 2024, 18 din 32 de Centre Raionale de Tineret au oferit suport tinerilor și/sau grupurilor de inițiativă în procesul de scriere și aplicare a diferitor proiecte/inițiative civice, facilitând scrierea a 156 de inițiative civice.

Inițiativele civice au înglobat un spectru larg de activități, după cum urmează: informarea tinerilor despre Programul Bugetarea Participativă și organizarea Maratonului „EU4 Marathon”; activități de discuție, analiză, dezbateri și dialog asupra unor tematici concrete; activități de socializare, voluntariat și promovare; activități culturale, sportive și ecologice.

VI. PERCEPȚIILE ȘI EXPERIENȚELE COPIILOR CU PRIVIRE LA RESPECTAREA DREPTULUI COPILULUI LA OPINIE ȘI IMPLICARE ÎN LUAREA DECIZIILOR

Date demografice despre participanții la sondaj

Numărul total al copiilor ce au completat chestionarul este 314; aceștia au vârsta cuprinsă între 11 și 18 ani (*Figura 1*), 32% sunt de genul masculin, 65% de genul feminin, iar 2.5% nu au dorit să-și comunice genul.

Ce vârstă ai?
314 răspunsuri

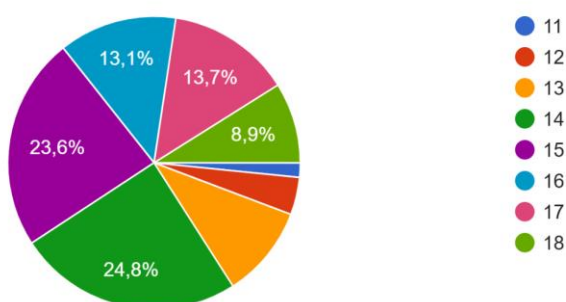


Figura 1: Vârsta copiilor participanți la sondaj

Respondenții reprezintă structuri din 20 de regiuni: Anenii Noi (4), Bălți (26), Ceadr Lunga (1), Cahul (6), Căușeni (56), Chișinău (33), Cimișlia (4), Edineț (56), Glodeni (5), Ialoveni (8), Nisporeni (3), Ocnița (3), Rîșcani (5), Sîngerei (1), Soroca (4), Ștefan Vodă (63), Taraclia (5), Tiraspol (1), Ungheni (4). De asemenea, 18 copii reprezintă structuri ce activează la nivel național.

Cei mai mulți dintre copii (75.5%) își fac studiile în gimnaziu sau liceu, iar 24.5% în școală profesională, colegiu sau centru de excelență.

Pe lângă caracteristicile generale pe care le cunoaștem despre copii, datele oferite de ei arată că printre participanți există copii care reprezintă o etnie minoritară, o confesiune religioasă minoritară, au o dizabilitate sau sunt refugiați (*Figura 2*).

Care dintre următoarele afirmații sunt adevărate despre tine? (poți selecta mai multe opțiuni)

314 răspunsuri

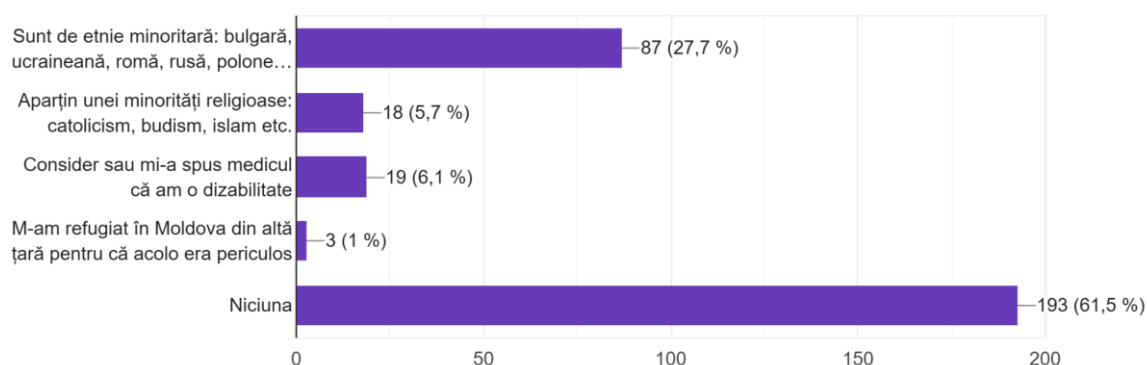


Figura 2: Date suplimentare despre profilul copiilor ce au participat la sondaj

De asemenea, participanții la sondaj reprezintă diverse grupuri și structuri de copii din sistemul educațional și din sectorul de tineret: Centre de tineret (18), Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova (1), Consiliul Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (9), Consiliul Raional al Tinerilor (6), Consiliul Național al Elevilor din învățământul general, mandatul 2023-2024 (3), Consiliul Național al Elevilor din învățământul profesional tehnic, mandatul 2023-2024 (2), Consiliul Școlar al Elevilor (275).

Prezentarea rezultatelor

Pentru majoritatea copiilor (42%), dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor înseamnă în primul rând exprimarea opiniei despre o situație, un eveniment sau orice lucru ce-i privește. Pentru alte 22%, acest drept înseamnă, în primul rând, oportunitatea de a participa la activitățile și evenimentele organizate în școală, comunitate. 18% au menționat că influențarea deciziilor pe care adulții le iau despre lucrurile ce-i privesc și pe copii este exercitarea dreptului la opinie și implicare în luarea deciziilor, iar 15% consideră că acest drept se referă la luarea deciziilor cu referire la lucrurile ce-i privesc în mod independent.

Băieții și fetele au opinii împărțite despre sensul acestui drept. Astfel, băieții consideră, mai degrabă, că dreptul la opinie și implicare în luarea deciziilor se referă la participare în activități (29% în comparație cu 19%), iar fetele spun că acest drept se referă la exprimarea opiniei despre aspectele ce le vizează (46% în comparație cu 36%).

Când vine vorba despre dreptul copilului la participare, cifra celor care consideră că acest drept se referă la participarea în activități se dublează (48%), în mare parte din contul copiilor care la întrebarea precedentă au spus că dreptul la opinie și implicare în luarea deciziilor se referă la exprimarea opiniei. Elevii care își fac studiile în școli profesionale, colegii și centre de excelență sunt și mai mulți care au ales opțiunea ce se referă la participare în activități (51% în comparație cu 46%). În schimb, alte 17% de copii ce studiază în sistemul de învățământ profesional tehnic (în comparație cu 11% din învățământul general) sunt de părerea că participarea copilului se referă la luarea deciziilor în mod independent.

De asemenea, la ambele întrebări, influențarea deciziilor pe care le iau adulții despre lucrurile ce mă privesc și pe copii este un răspuns oferit mai des de către copiii cu vârsta cuprinsă între 16-18 ani, în comparație cu cei de vârsta cuprinsă între 11-15 ani: 23% în comparație cu 15% la prima întrebare și 15% în comparație cu 9% la a doua.

Răspunsurile la întrebări de tip închis sunt confirmate și de către cele în care copiii au descris prin propriile lor cuvinte semnificația drepturilor.

Explicând printr-un enunț ce înseamnă dreptul la opinie și implicare în luarea deciziilor, majoritatea au menționat despre exprimarea opiniei pe subiecte ce îi vizează pe copii, unii adăugând și că influențarea deciziilor ce se iau este la fel de importantă:

- *„Dreptul copilului la opinie este atunci când el spune ceea ce el crede.”*
- *„Copiii au dreptul de a se exprima liber.”*
- *„Și opinia unui copil contează în luarea deciziilor.”*
- *„Admiterea opțiunilor aduse de copil în soluționarea unui conflict.”*
- *„Este vorba despre că copilul are dreptul să fie ascultat și a se ține cont de opinia lui.”*

Mulți dintre copii au accentuat că dreptul la opinie și implicare în luarea deciziilor se referă la formarea unei opinii independente, la ascultarea și acceptarea tuturor opiniilor, fără a judeca persoana în baza opiniei acesteia:

- *„Для меня право ребенка на собственное мнение, это право ребенка при котором его не осудят за него.”*
- *„Să pot să am opinie independentă.”*
- *„Copilul își poate spune părerile personale fără a fi sub presiunea altor copii sau a adulților.”*
- *„Când un copil își expune părerea și nimeni nu îi judecă deciziile.”*

Analiza răspunsurilor relevă faptul că atunci când spun că dreptul la participare se referă la oportunitatea de a fi parte la activități, copiii mai specifică unele aspecte legate de aceasta: posibilitatea de a alege de sine stătător la ce activități să participe, de a decide dacă vrea sau nu să se implice și de a fi acceptat, primit la aceste activități:

- *„Să aibă permisiunea de a participa la activități cât școlare, atât și extrașcolare.”*
- *„Dreptul copilului la participare înseamnă implicarea copilului în diverse evenimente organizate pentru copii.”*
- *„Copilul sa fie informat despre activitățile ce se desfășoară și a i se permite să participe la ele.”*
- *„Posibilitatea de a participa la ceva.”*
- *„Dreptul copilului la participare este dreptul de a te implica, de a face ceva cu toți, a nu fi dat la o parte.”*

Un număr mare de definiții oferite de copii, așa cum se poate observa și la întrebările de tip închis, se referă la exprimarea opiniei. Acestea detaliază înțelegerea copiilor cu privire la acest aspect. Pe lângă exprimarea opiniei despre lucrurile ce-i vizează, din răspunsuri observăm că pentru unii copii, exprimarea opiniei trebuie să fie lipsită de judecată, iar alții cred că dreptul la participare implică exprimarea opiniei despre activitățile ce se desfășoară în școală:

- *„Dreptul copilului este exprimarea fiecăruia fără a fi judecat.”*

- *„Dreptul copilului la participare înseamnă că acesta are posibilitatea de a-și exprima opiniile în mod liber și fără îndoieli.”*
- *„Că acel copil are dreptul la propria lui opinie și este activ la activități.”*
- *„Expunerea opiniei libere și implicarea acestuia în diferite activități.”*

Jumătate dintre copii (50%) sunt de părerea că adulții țin cont de opiniile copiilor la luarea deciziilor în mod corect și respectuos. 36% spun că în aceste procese, sunt lucruri ce ar putea fi făcute mai bine de către adulți, iar 19% spun că adulții rareori sau deloc sunt corecți și respectuoși vizavi de luarea în calcul a opiniei copiilor la luarea deciziilor.

Atunci când sunt întrebați ce ar trebui să facă un adult pentru a respecta dreptul copilului la participare, 78% dintre copii spun că cel mai important aspect e consultarea opiniei. Luarea în calcul a opiniei este importantă pentru 57% dintre copii. Un număr mare de copii (62%) spun că la fel de important este ca adultul să-l ajute pe copil să înțeleagă subiectul despre care este consultat, în cazul în care nu înțelege.

Fiind întrebați cât de mult sugestiile pe care le oferă consiliul/grupul din care fac parte influențează activitatea instituției care a creat/ fondat acest consiliu/grup, 83% spun că aceasta se întâmplă în măsură foarte mare sau mare. Numărul băieților care sunt de această părere este mai mic decât al fetelor (77%, în comparație cu 89%). Tot ei, mai des decât fetele (13% în comparație cu 6%), spun că nu știu în ce măsură sugestiile grupului din care fac parte influențează activitatea instituției.

Activitățile de informare și sensibilizare, cele festive și culturale sunt în topul celor mai importante activități realizate de copii pe parcursul ultimelor 12 luni:

- *„Activitatea legată de tema: „Combaterea traficului de ființe umane.”*
- *„Halloween-ul pentru prima oară, balul bobocilor tot pentru prima oară în școală.”*
- *„Activități de informare a tinerilor privind schimbările la această perioadă.”*
- *„Cea mai importantă activitate a fost organizarea Târgului profesilor.”*
- *„Ziua profesorului.”*
- *„Implicarea și organizarea elevilor în participarea la diferite activități extracurriculare.”*

Acestea sunt urmate de activități de binefacere și de voluntariat în spațiul școlar și în afara lui:

- *„Activitatea de binefacere De la inimă la inimă.”*
- *„În mare parte au fost activitățile de salubritate (la cimitir) și caravanele de Crăciun unde am bucurat familiile în ajun de Crăciun.”*
- *„Organizarea unei campanii de strângere de fonduri pentru sprijinirea unei cauze sociale.”*

Pentru unii copii, însuși procesul constituire a Consiliului elevilor constituie cea mai importantă activitate, fie că este vorba de alegerea membrilor, fie de votarea președintelui.

Reprezentanții unor consilii au menționat și activități de consultare a opiniei semenilor, pe care au comunicat-o titularilor de obligații, deși nu este clar dacă în toate cazurile:

- *„Chestionare pentru soluționarea problemelor în școală.”*
- *„A fost crearea unui chestionar la tema "Relația elev-profesor" pe care l-am trimis la diverse școli din diverse regiuni ale Moldovei, astfel am obținut în jur de 1000 de răspunsuri, în urma căreia am făcut un raport și l-am prezentat autorităților.”*

- *„Chestionarea națională despre fenomenul bullying-ului în școli, după care această problemă a fost analizată și prezentată în raportul CNE și opinia a 22010 elevi din școli din Republica Moldova despre gravitatea situației a fost adusă la cunoștință Parlamentului și Ministerului Educației.”*

Un număr mare de copii nu și-a putut aminti nicio activitate importantă din ultimele 12 luni sau consideră că niciuna nu a fost importantă.

- *„Nu știu.”*
- *„Nu-mi pot aminti una la moment.”*
- *„Nu s-au realizat activități care să le pot spune că sunt importante.”*

Sunt cazuri când copiii au menționat activități ce trebuie realizate doar de adulți pentru că implică o serie de riscuri dacă sunt lăsate pe seama copiilor: *„Cea mai mare realizare a fost organizarea și disciplinarea copiilor în cadrul orelor”* sau nu ar trebui fi trebuit să fie realizate în nicio circumstanță pentru că duc la discriminarea unui grup de copii: *„Participarea la un hackathon pentru amenajarea unei săli de lectură pentru minorități”*.

Decizia privind realizarea acestor activități este luată, în mare parte, cu participarea copiilor. 87% dintre copii menționează că opinia lor a fost luată în calcul, aceasta fiind o opinie generală pentru și pentru alte situații în care copiii își exprimă opinia.

Totuși, copiii au împărtășit că știu despre cazuri în care unii copii au fost respinși sau nu au fost aleși în consiliu/grup din varii motive, cum ar fi: vârsta (19%), notele (15%), starea financiară a familiei (6%), genul (4%), starea de sănătate, inclusiv prezența unei dizabilități (4%), religiei (3%), etniei (2%), statutului migrațional (1%).

De asemenea, copiii au trăit sau observat situații (în școală, comunitate sau alt mediu) în care opinia copiilor nu a fost ascultată, fiind clar că e din cauza unuia sau a mai multor motive: vârsta (23%), notele (17%), starea financiară a familiei (13%), genul (8%), starea de sănătate, inclusiv prezența unei dizabilități (8%), religiei (7%), etniei (5%), statutului migrațional (3.5%).

Pentru a îmbunătăți respectarea dreptului la opinie și implicare în luarea deciziilor, copiii spun că, în primul rând, opinia copiilor trebuie luată în serios (66%), aceasta fiind precedată de o informare la timp despre oportunitățile de exprimare a opiniei (40%) și oferirea mai multor oportunități de exprimare a opiniei (36%). De asemenea, copiii consideră importantă ghidarea unui adult în acest proces (33%), utilizarea unui limbaj prietenos (29%), precum și explicarea mai clară a modului în care copiii pot contribui (28%).

VII. CONCLUZII

Cadrul legal

La momentul actual, în legislația națională există multe reglementări care reflectă prevederile Articolului 12 din Convenție și în fiecare din cele trei domenii analizate: educație, tineret, protecție socială este reglementată cel puțin o formă de participare a copilului.

În documentele ce țin de domeniul educației există o viziune mai complexă asupra participării copilului: de la participare individuală la nivel de clasă, până la participare de grup la nivel național. Tot în acest domeniu se observă o experiență mai mare de facilitare a constituirii structurilor de reprezentare a copiilor.

Sectorul de tineret se ghidează după documente ce conțin elemente cheie din Articolul 12 și are o entitate separată creată cu scopul de a asigura implementarea politicilor naționale, capacitatea profesioniștilor din domeniu și monitorizare.

În domeniul protecției sociale, la moment, au fost identificate câteva modalități și structuri de participare a copiilor. Actualmente, specialiștii din sistem sunt încurajați să consulte opinia copilului la fiecare etapă a Managementului de caz și sunt „echipați” cu un ghid metodologic în acest sens. Din răspunsul Ministerului Muncii și Protecției Sociale înțelegem că se intenționează reglementarea unor structuri de consultare și reprezentare la nivel local și regional, însă nu sunt clare intențiile autorităților cu referire la revitalizarea structurii naționale. În afară de Managementul de caz în domeniul protecției copilului și Ghidul de suport pentru implementarea practică a acestuia, nu au putut fi analizate alte documente ce țin de legislație.

Transpunerea Articolului 12 în legislație sub diferite noțiuni: dreptul la opinie, participare, participare la procese decizionale, participare la procese democratice etc. duce la înțelegerea diferită, și de multe ori eronată, a esenței acestuia atât în rândul profesioniștilor, cât și al copiilor. Drept urmare, adulții nu sunt conștienți de toate condițiile necesare exercitării acestui drept și finalităților lui, iar copiii nu se pot bucura de dreptul lor pe deplin.

Deși în Legea cu privire la drepturile copilului statul se angajează „să creeze toate condițiile adecvate și necesare pentru a împuternici copiii care acționează sau aspiră să acționeze ca apărători ai drepturilor omului” (prin participare, inclusiv, copiii acționează ca apărători ai drepturilor omului), nu toate politicile sectoriale transpun în totalitate prevederile Articolului nr. 12, detaliate de către Comitet în Comentariul General nr. 12, în special cele de țin de participare sensibilă la riscuri, participare bazată pe instruire, participare responsabilă.

În sectorul de tineret, care include copii cu vârsta de 14-17 ani, nici măcar legea cu privire la tineret, nici regulamentele analizate în cadrul acestui raport, nu conțin prevederi despre instruirea și formarea copiilor, aceasta fiind una din acțiunile necesare pentru a asigura participarea tinerilor/copiilor la procesul decizional.

Aceeași lege definește câteva acțiuni și roluri cheie în sectorul de tineret, printre care: activitate de tineret, lucrător de tineret și politici de tineret. Cu toate că prin „politici de tineret” se are în vedere „ansamblu de principii, obiective și activități, desfășurate de autoritățile publice, prin care se urmărește ameliorarea condițiilor de bunăstare, de participare activă a tinerilor...”, iar noțiunea de „activitate de tineret” ar acoperi, oarecum, participarea copiilor prin expresia „activitate de

natură... civică”, lucrătorul de tineret „oferă suport tinerilor în dezvoltarea personală, socială și educațională pentru a le asigura o mai bună integrare în societate”, lucrătorul de tineret nu este responsabilizat să susțină copiii să-și promoveze opiniile legate de nevoile lor în dialogul cu autoritățile, să facă advocacy pentru drepturile lor, să solicite informații, altfel spus să participe la luarea deciziilor.

Bunăoară, în sectorul educației, (doar) în regulamentul de creare și funcționare a Consiliului Elevilor există prevederea prin care entitatea în cadrul căreia este creat consiliul este obligată să desemneze un coordonator metodologic. Acesta are rolul de a informa și ghida consiliul în etapa de constituire și apoi pe parcursul mandatului, iar atribuțiile acestuia sunt clar descrise în regulament. Acest lucru este crucial ținând cont de capacitățile în evoluție ale copilului, de poziția lui în raport cu factorii de decizie.

Trebuie menționat că Legea cu privire la tineret spune că administrația publică locală trebuie să dezvolte instrumente care să formeze abilități pentru participare a tinerilor, însă, ulterior, nici într-un alt document nu este operaționalizată această competență atribuită administrației publice (locale).

În schimb, în Legea cu privire la tineret, mai sunt stipulate acțiunile cheie pe care statul și-a asumat să le facă pentru a asigura participarea tinerilor la procesul decizional prin: „recunoașterea și validarea activităților de voluntariat și a contribuției acestora la dezvoltarea țării”; „dezvoltarea rețelei de educatori de la egal la egal în diferite domenii care vizează tinerii”. Includerea acestor acțiuni în demersul de a spori participarea copiilor/tinerilor, denotă o înțelegere deficitară a Articolului 12 și a Comentariului. Or, prin participare, Comitetul desemnează dialogul constant între copii și adulți cu privire la orice aspect ce îi vizează pe copii și care contribuie la luarea unei decizii bazate pe opiniile copiilor. Voluntariatul și activitatea de la egal la egal au valoarea lor, dar sunt activități de altă natură și nu pot fi privite ca modalități de participare, cu atât mai mult ca acțiuni ce contribuie la participarea copiilor în procesul decizional, așa cum acest drept este explicat de către Comitet.

Despre participare sensibilă la riscuri și participare responsabilă nu există nicio prevedere în politicile sectoriale. Drept urmare, nimeni dintre adulți nu este responsabilizat să se asigure că, în procesele de participare, copiii se simt în siguranță sau că, urmare a participării, copiii nu vor trăi consecințe negative. De asemenea, în lipsa reglementărilor, instituțiile și profesioniștii care implică copiii în procese de participare nu sunt responsabilizați să informeze copiii despre cum și în ce măsură opinia lor a influențat deciziile luate. Această lipsă, pe de o parte lasă spațiu pentru tokenism din partea adulților, pe de altă descurajează copiii să se implice în alte contexte. Chiar și atunci când vreo decizie este influențată de copil, având în vedere capacitățile în evoluție, este necesar ca el să fie ajutat să urmărească impactul opiniei exprimate. Cu atât mai important este ca cei care au consultat și ascultat opinia copiilor să-i informeze dacă și/sau de ce opiniile lor nu au fost luate în calcul.

În sectorul de tineret, la nivel național, se dorește să fie constituite două entități: Comisia pentru politicile de tineret și Consiliul național al tinerilor. Ambele organe au rol consultativ în vederea elaborării, implementării, monitorizării și evaluării politicilor de tineret. Despre Comisie se cunosc mai multe detalii: aceasta funcționează în baza unui regulament-cadru aprobat de organul central de specialitate al statului. De altfel, și administrația publică locală poate constitui o astfel de

comisie. Cât despre Consiliu, nu este clar cine îl constituie, care este componența, cum se creează și cum funcționează. Din răspunsul oferit de MEC, este vorba despre o formalizare a colaborării între minister și Consiliul Național al Tinerilor din Moldova - asociație obștească. Potrivit MEC, aceasta este o practică răspândită în alte țări.

Legea cu privire la tineret împuternicește și tinerii să creeze o structură: Consiliul local al tinerilor. Aceste consilii sunt structuri neformale de reprezentare a tinerilor la nivel local, create la inițiativa tinerilor din comunitate sau din regiune; ele sunt menite să asigure participarea activă a tinerilor la viața locală și regională, în special la procesul de luare a deciziilor ce îi privesc.

Informațiile analizate denotă că o mare parte a membrilor Consiliilor locale sunt exact copiii și adolescenții cu vârsta de până la 19 ani. În aceste condiții, de cele mai multe ori, atât timp cât autoritățile publice locale nu vor fi proactive în formarea consiliului, acestea vor întârzia să fie create. Și reieșind din aceste realități, este necesar, iarăși, de a le oferi copiilor suport și ghidare, iar aceste lucruri necesită a fi prevăzute și planificate.

De asemenea, reieșind chiar și din răspunsul Agenției, multe din activitățile Centrelor de tineret se realizează în colaborare cu Consiliile locale ale tinerilor. Aceasta înseamnă că fie aceeași copii/tineri sunt implicați în organizare, fie aceeași copii/tineri sunt beneficiarii acestor activități sau ambele. Respectiv, se creează o suprapunere de acțiuni, deși rolul acestor entități diferă, iar activitățile sunt realizate de către și/sau pentru același grup de copii.

Despre reprezentativitate s-ar putea discuta și în contextul Consiliului Național al Elevilor, care începând cu 2024 va fi unul singur și va fi constituit după o nouă metodologie: în învățământul general, Consiliul școlar al elevilor delegă un membru în Consiliul regional, care delegă un membru în Consiliul național; iar în învățământul profesional tehnic, Adunarea generală a elevilor delegă elevi în Consiliul național. Această metodologie este descrisă detaliat în regulament și este promovată drept una care împuternicește elevii să-și aleagă reprezentanții în structura națională.

Totuși, ministerul nu menționează care sunt mecanismele pentru asigurarea reprezentativității grupurilor de elevi, excluse de multe ori din structurile de autoguvernare a elevilor. De asemenea, având în vedere că diferența de vârstă a viitorilor membri ar putea fi mare (cel mai mic membru ar putea avea 11 ani, iar cel mai mare în jur de 20, dacă va reprezenta învățământul profesional tehnic), sunt șanse ca și pentru membrii aleși să nu existe oportunități echitabile de participare.

De altfel, regulamentele de constituire a structurilor de participare din toate domeniile analizate nu includ acțiuni specifice care să încurajeze explicit participarea grupurilor marginalizate.

De asemenea, nu au fost identificate mecanisme clare pentru monitorizarea și evaluarea participării copiilor. Cadrul legal este axat mai mult pe crearea structurilor de participare decât pe evaluarea funcționării și impactului acestora.

Percepțiile și capacitățile titularilor de obligații

Există o diversitate de opinii printre practicieni și profesioniști cu privire la dreptul copilului de a-și exprima opinia și de a fi implicat în luarea deciziilor. În timp ce unii consideră că acest drept ar trebui exercitat ori de câte ori copilul simte nevoia, alții cred că opinia copilului este relevantă doar

atunci când este solicitată de un adult. De asemenea, există o percepție că, deși exprimarea opiniei copilului ar trebui încurajată, aceasta nu este neapărat obligatoriu să fie luată în considerare de către adulți. Iar unii adulți îi responsabilizează pe copii pentru implementarea soluțiilor, aceasta fiind condiționată de calitatea argumentării realizată de copii.

Asemenea opinii denotă că mulți adulți care lucrează cu și pentru copii au o înțelegere limitată și tokenistică despre dreptul copilului de a se implica în luarea deciziilor. Or, opinia unui copil este relevantă ori de câte ori este exprimată de el, nu doar atunci când adultul inițiază consultarea; cu atât mai mult, odată ce un copil a fost încurajat să-și exprime opinia, adultul este obligat să ofere un feedback. Lipsa acestui feedback poate duce la pierderea încrederii copilului în procesele decizionale, reducând astfel motivația lui de a se implica pe viitor.

Încurajarea exprimării de dragul „dezvoltării acestei abilități” și simularea unor procese participative pentru viitoare situații în care ar fi posibilă influențarea unor decizii nu face altceva decât să imprime în înțelegerea copiilor că vocea lor nu are nicio valoare, ceea ce îi va descuraja să vină cu inițiative sau să-și mai exprime opinia atunci când sunt consultați. De asemenea, nu există o vârstă sau o situație anumită de la care unui copil îi poate fi respectat dreptul la opinie, iar până atunci acest drept este doar exersat. La orice vârstă, în orice contexte pot fi decizii pe care un copil poate fi încurajat să le ia sau să le influențeze: de la ce haine să îmbrace, până la ce să conțină o lege care îi vizează pe copii.

Adulții ar trebui să înțeleagă că participarea nu este doar un exercițiu simbolic sau o oportunitate pentru copii de a învăța, ci și o modalitate prin care adulții pot beneficia de perspective autentice și relevante pentru soluționarea problemelor comunitare. În multe cazuri, ignorarea opiniilor copiilor duce la soluții incomplete sau inadecvate, care nu răspund realităților și nevoilor lor.

Deși în explicarea prevederilor Articolului 12, Comitetul menționează că termenul de participare se referă la procese continue, care includ schimbul de informații și dialogul dintre copii și adulți, majoritatea profesioniștilor consideră că dreptul copilului la participare este distinct de dreptul la opinie, asociindu-l cu implicarea în evenimente sau activități. Această confuzie poate proveni de la sensul lingvistic al verbului „a participa” și substantivului „participare” în limba română.

Totuși, faptul că această confuzie există în contextul în care în prevederile cadrului legal național se utilizează cuvântul „participare” și expresii asociate lui cu același sens ca și în Comentariul General, denotă că aceste prevederi nu sunt înțelese de către profesioniști. În consecință, înțelegerea limitată generează acțiuni limitate, ceea ce se răsfrânge asupra modului în care adulții respectă prevederile Articolului 12 atunci când acesta este transpus în cadrul legal prin termenul de „participare”.

Acesta este unul din factorii ce generează situația în care ariile de influență a copiilor, de cele mai multe ori, sunt legate de tipul și modul de organizare a unei activități extracurriculare, de voluntariat, educație de la egal la egal sau activism comunitar. Au fost identificate puține situații în care adulții au ascultat/consultat și ținut cont de opinia copiilor despre cum pot fi îmbunătățite serviciile educaționale, sociale, medicale, despre soluționarea unor probleme concrete despre care copiii deja semnalează: criza de mediu, gestionarea deșeurilor, educația sexuală, bullying-ul, securitatea în spațiului public, egalitatea de gen, alimentație, protecția față de discriminare etc.

În timp ce mulți dintre profesioniștii din sistemul educațional reduc participarea copilului la activități și evenimente sau organizarea lor, cei din sectorul de tineret și din protecție socială suprapun dreptul copilului la opinie cu educația despre drepturile copilului sau cu protecția copilului.

În același timp, implicarea elevilor în managementul comportamentelor problematice ale elevilor, precum fumatul, conflictele între ei și altele, pe lângă înțelegerea limitată a dreptului la participare, mai denotă faptul că acești profesioniști evaluează insuficient riscurile cărora îi expun pe copii și că nu dețin toate competențele pentru a-și realiza rolul reieșit din funcția pe care o au.

Conform „[Ghidului de bune practici privind buna guvernare și bugetarea participativă la nivel local](#)”, bugetarea participativă implică consultarea cetățenilor, organizarea de întâlniri publice și utilizarea platformelor online pentru a colecta propuneri și a permite cetățenilor să decidă, prin vot, asupra proiectelor ce urmează a fi implementate cu finanțare din bugetul local.

În contextul participării copilului, participanții studiului au împărtășit un alt model de bugetare participativă. De regulă, școala este participantă la un proiect implementat de sectorul non-guvernamental, în cadrul căruia, grupul de inițiativă/consiliul elevilor elaborează o propunere de proiect sau mai multe ce necesită resurse financiare pentru a procura niște bunuri sau amenaja un spațiu. Ideea/ideile câștigătoare sunt implementate (de elevi), iar resursele financiare sunt acoperite, de regulă, după următoarea formulă: 50% procente din grantul de proiect, 50% din bugetul școlii.

Activitățile de bugetare participativă sunt văzute ca cea mai reușită și importantă experiență de implicare a copiilor în luarea deciziilor. Convingerea că o participare semnificativă poate avea loc doar atunci când există resurse financiare (externe sau proprii) pe care copiii le pot gestiona în procesul de soluționare a unei probleme și că probleme abordate pot fi cele soluționate doar prin dotări și procurări, limitează spectrul de probleme pe care le pot raporta, respectiv realizarea dreptului la participare.

În primul rând, copiii au dreptul să-și exprime opinia despre o situație sau problemă atunci când aceasta le afectează calitatea vieții și dezvoltarea, nu atunci când vor exista bani. Identificarea resurselor financiare trebuie să succedă identificării problemei, nu invers. În al doilea rând, există probleme care nu pot fi soluționate prin procurări și dotări pentru că acestea țin de atitudini, comportamente ale adulților și practici instituționale. Adicional, acest model de bugetare participativă pune pe umerii copiilor soluționarea problemelor identificate de ei și descurajează adulții să-și realizeze rolul și să implice copiii în procese decizionale complexe și sistemice.

Și angajații din sistemul de protecție socială spun că, de multe ori, asistența socială pe care o oferă familiilor constă în procurare de bunuri, nu consumabile, chiar dacă familiile, inclusiv copiii, spun că ar dori să aloce o parte din buget pentru consumabile. Acest lucru este condiționat de mecanismele de monitorizare din sistem, prin care indicatorii de asistență oferită sunt numărul și tipul de bunuri procurate pentru gospodărie și existente acolo în momentul în care are loc vizita comisiei.

Deși majoritatea dintre profesioniști menționează că sunt multe situații în care factorii de decizie fie nu țin cont de opinia exprimată de copii, fie nu o ascultă, sunt opinii prin care această stare este

normalizată drept o „dezamăgire care e parte din proces”. Aceste atitudini creează impresia că dreptul la participare este văzut ca o opțiune sau ca un moft al copiilor de a veni cu solicitări nefondate pe nevoi. Această stare a lucrurilor nu este surprinzătoare, reieșind din constatările anterioare privind percepțiile și cunoștințele eronate ale profesioniștilor referitoare la dreptul la participare.

Dintre toți profesioniștii intervievați, doar unii din sistemul educațional au menționat că au participat la formări cu privire la dreptul la participare, dar acestea se limitează la modalități de constituire a consiliilor elevilor. Chiar și așa, sunt persoane care au spus că formările au avut loc cu prea puțin timp înainte de ziua în care instituțiile au fost încurajate să desfășoare alegerile și aceasta nu le-a permis să organizeze procesul corect.

Niciunul dintre profesioniști nu a fost (in)format despre dreptul copilului la participare, în sine: în ce constă acesta, care sunt condițiile pe care trebuie să le asigure adulții pentru o participare adevărată, prin ce metode și instrumente să consulte copiii, cum să-i susțină pe copii să-și facă vocea auzită etc. Faptul că unele persoane consideră că formările trebuie să fie realizate în primul rând pentru copii, nu profesioniști, denotă că acești profesioniști nu-și înțeleg rolul în asigurarea acestui drept.

Nici răspunsul Agenției Naționale pentru Tineret nu reflectă formări pentru lucrătorii de tineret pe acest subiect, chiar dacă, în răspunsul său, Agenția a listat câteva ateliere de formare. Răspunsul Agenției confirmă că în rândul profesioniștilor nu există o delimitare clară a esenței și valorii dreptului copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor în raport cu alte drepturi ale copilului și/sau conceptul de drepturi ale copilului per se. Or, formarea în domeniul prevenirii violenței în bază de gen ține de drepturile copilului la nondiscriminare și la protecție față de orice formă de violență, dar nu formează nicio competență necesară adulților de a crea oportunități de participare pentru copii și de a-i susține să se bucure de acest drept.

Conform aceluiași răspuns al Agenției, Atelierul de instruire privind cooperarea între Autoritățile Publice Locale (APL) și Centrele de tineret pare să țină seama de formarea unor competențe în rândul lucrătorilor de tineret și reprezentanți ai APL legat de participarea copilului, dar, deși denumirea activității conține expresia „Rezultate și priorități comune”, „activitățile atelierului au reliefat importanța cooperării dintre autoritățile publice locale și Centrele de tineret”. Respectiv, nu este clar dacă au fost împărtășite anumite exemple de participare a tinerilor/copiilor la luarea deciziilor ce țin de comunitatea lor, dacă au fost setate anumite priorități pe termen scurt, mediu sau lung și care a fost continuitatea acestui atelier.

Între decembrie 2023 și octombrie 2024 au avut loc alte activități de formare pe acest subiect. Dreptul la participare a fost pus iarăși în discuție în contextul proceselor electorale naționale. Acest lucru rezumă punerea în practică a dreptului la participare în condiții electorale - procese ce au loc o dată la câțiva ani, care sunt politizate. Participarea la luarea deciziilor însă trebuie să fie sistematică și să se bazeze pe nevoile curente pe care le identifică tinerii/copiii. Dacă dreptul copilului la opinie și implicare în luarea deciziilor este abordat preponderent în contextul proceselor electorale, aceasta întărește convingerea că între alegeri cetățenii nu au oportunități să-și exercite dreptul, ceea ce este, printre altele, contrar intențiilor autorităților enunțate în politicile analizate - de a promova cetățenia activă.

Activitatea Centrelor de tineret pentru prima parte a anului curent este bogată în cifre. Ca parte a Serviciului/programului de participare sunt prezentate diverse activități, însă ele contribuie la dezvoltarea unor competențe în rândul copiilor, nu la exercitarea dreptului la participare, așa cum este prevăzut de Convenție în Articolul 12 și nici măcar cum este prevăzut în Regulamentul-cadru de activitate al Centrului de Tineret, care definește Serviciul/programul de participare în cheia Articolului 12: „încurajarea și sprijinirea participării tinerilor la procesele decizionale și democratice care îi vizează, precum și susținerea diferitelor forme și structuri de participare a acestora”.

Activitățile enumerate au valoarea lor, dar ele nu contribuie la înțelegerea și practicarea dreptului la participare. De altfel, aceste activități nu contribuie nici la realizarea obiectivului Serviciului/programului de participare, așa cum acesta este definit în Regulamentul-cadru de activitate a Centrului de Tineret: „Serviciul/programul de participare a tinerilor – încurajarea și sprijinirea participării tinerilor la procesele decizionale și democratice care îi vizează, precum și susținerea diferitelor forme și structuri de participare a acestora”.

Percepțiile și experiențele deținătorilor de drepturi

Copiii, nu cunosc nici ei, în cea mai mare parte, în ce constă dreptul la opinie și implicare în luarea deciziilor. Doar 18% au menționat că în opinia lor, acest drept se referă la influențarea deciziilor pe care adulții le iau despre lucrurile ce-i privesc și pe copii. Această înțelegere este mai completă decât a celor 42% de respondenți, conform căreia copiii au dreptul doar să-și dea cu părerea, fără ca aceasta să conteze la luarea deciziilor. De asemenea, la fel ca și adulții, și copiii sunt de părere că dreptul la participare este distinct de dreptul la opinie.

Indiferent de cât de bine înțeleg copiii în ce constă acest drept: fie că se referă la exprimarea opiniei de către copii, la participare la evenimente sau la participare la procese decizionale, ei țin să accentueze că acceptarea tuturor copiilor și a opiniilor lor, precum și caracterul voluntar al participării sunt caracteristici esențiale ale acestor procese.

Fiind întrebați cât de mult sugestiile pe care le oferă consiliul/ grupul din care fac parte influențează activitatea instituției care a creat/ fondat acest consiliu/ grup, 83% spun că aceasta se întâmplă în măsură foarte mare sau mare. Însă, având în vedere că activitățile de informare și sensibilizare, cele festive și culturale, sunt în topul celor mai importante activități realizate de copii pe parcursul ultimilor 12 luni, putem deduce că opiniile despre care spun copiii că au fost consultate și luate în considerare sunt cu privire la aceste activități.

Ca și adulții, și copiii împărtășesc drept exemple de participare activități, cum ar fi disciplinarea elevilor, în care ei nu ar fi trebuit să participe per se.

În continuare, există practici discriminatorii, în care unii copii nu sunt acceptați ca membri ai structurilor de reprezentare sau opinia cărora nu este luată în calcul din cauza unuiu sau a mai multor motive precum vârsta, notele, starea financiară a familiei, genul, starea de sănătate, inclusiv prezența unei dizabilități, religiei, etniei, statutului migrațional. Copiii spun că aceste criterii joacă un rol mai mare atunci când este vorba despre exprimarea opiniei, decât atunci când are loc constituirea unui grup. De altfel, aceasta nu face altceva decât să confirme o legitate: o persoană

sau un grup de persoane a căror opinie nu va fi acceptată pe criterii discriminatorii, cel mai probabil, nu va mai accede în structuri formale, ceea ce reduce numărul cazurilor de nealegere sau respingere. Această situație perpetuează un cerc vicios al excluziunii, în care copiii marginalizați nu doar că sunt privați de oportunitatea de a-și exprima opiniile, dar nici nu sunt văzuți ca parteneri egali în procesele decizionale.

VIII. RECOMANDĂRI

Ministerului Educației și Cercetării

- Integrarea în documentele de politici a tuturor standardelor de participare etică și adevărată a copiilor, așa cum sunt prevăzute în Comentariul General nr. 12 al Comitetului ONU cu privire la Drepturile Copilului.
- Delimitarea explicită în documentele de politici a conceptelor de participare la luarea deciziilor, față de cele voluntariat, activism comunitar, educație de la egal la egal și altele.
- Asigurarea instruirii inițiale și continue a cadrelor de conducere și cadrelor didactice privind participarea copilului, metodele de consultare a opiniei copiilor și implicarea acestora în procesul decizional școlar.
- Asigurarea instruirii inițiale și continue a cadrelor de conducere și cadrelor didactice privind „capacitățile în evoluție” ale copilului și asigurarea protecției copilului în procese de participare, precum și altele în care sunt încurajați copiii să fie parte - voluntariat, educație de la egal la egal etc.
- Revizuirea și consolidarea mecanismelor de participare a elevilor în consiliile elevilor și structurile decizionale ale școlilor pentru a evita selectarea bazată pe performanțe academice.
- Atribuirea APL a unui rol pro-activ în inițierea constituirii CLT și în asigurarea funcționării acestei structuri, ținând cont de faptul că o parte dintre membrii CLT sunt copii și aceștia au nevoie de suport adițional pentru a participa, în comparație cu tinerii mai mari.
- Dezvoltarea instrumentelor de monitorizare a funcționării RNCLTM și eficienței acestora în susținerea CLT de a participa la procesele decizionale locale.
- Capacitarea CLT pentru a reprezenta interesele tinerilor în procesele decizionale ce afectează comunitatea.
- Delimitarea explicită a serviciilor/programelor oferite de Centrele de tineret în sensul evitării dublării activităților dintre acestea și Consiliile locale ale tinerilor.
- Asigurarea accesului echitabil al copiilor cu dizabilități, din grupuri etnice minoritare sau din medii defavorizate la structurile participative din școală și comunitate.
- Introducerea unui sistem de monitorizare și evaluare a gradului de participare a copiilor la procesele decizionale în instituția de învățământ și comunitate.
- Organizarea și promovarea campaniilor de informare în rândul copiilor, părinților și publicului larg cu privire la dreptul și importanța participării copiilor în procesele de luare a deciziilor.

Ministerului Muncii și Protecției Sociale

- Operaționalizarea mecanismului de consultare la nivel național a opiniei copiilor în procesele decizionale ce îi vizează, conform prevederilor Planului Național pentru Protecția Copilului 2022-2026.
- Formarea specialiștilor din protecția copilului privind metodele de consultare și integrare a opiniei copiilor în procesele de management de caz.
- Aprobarea și asigurarea implementării Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Structurile teritoriale de asistență socială.

- Consolidarea mecanismelor de protecție pentru copiii apărători ai drepturilor omului, prevenind discriminarea și consecințele negative asupra acestora.
- Organizarea și promovarea campaniilor de informare în rândul copiilor, părinților și publicului larg cu privire la dreptul și importanța participării copiilor în procesele de luare a deciziilor.

Autorităților Publice Locale

- Sprijinirea creării și funcționării Consiliilor Locale ale Tinerilor prin alocarea de resurse financiare și umane, pentru a garanta funcționarea lor efectivă.
- Dezvoltarea și aplicarea instrumentelor de consultare a opiniei copiilor în procesele decizionale locale, inclusiv prin consultări directe și sondaje.
- Asigurarea transparenței și publicarea periodică a rapoartelor privind modul în care opiniile copiilor au fost luate în considerare și au influențat deciziile locale.

Agenției Naționale pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret

- Asigurarea instruirii lucrătorilor de tineret privind participarea copilului, capacitățile în evoluție ale acestuia, metodele de consultare a opiniei copiilor, implicarea lor în procesele decizionale, precum și asigurarea protecției copilului în acest proces.
- Asigurarea participării copiilor în sectorul de tineret în baza conceptului de „capacități în evoluție ale copilului”, respectiv asigurarea ghidării și facilitării participării copiilor de către adulți instruiți.
- Organizarea și promovarea campaniilor de informare în rândul copiilor, părinților și publicului larg cu privire la dreptul și importanța participării copiilor în procesele de luare a deciziilor.

ANEXE

Anexa nr. 1: chestionar de consultare a opiniei copiilor

Bună! Îți mulțumim că vrei să completezi acest chestionar. Citește informațiile de mai jos pentru a înțelege cine te invită să-l completezi, cu ce scop și unde vor apărea rezultatele lui.

Acest chestionar este adresat copiilor ce fac parte din consilii și alte grupuri unde își pot spune părerea. Chestionarul face parte dintr-un studiu inițiat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului - Ombudsman. Răspunsurile tale ne vor ajuta să aflăm ce cred și știu copiii despre dreptul lor de a participa și cum li se respectă acest drept.

Pe lângă copii, la studiu participă și adulți care lucrează cu sau pentru copii. Pentru ei am elaborat alte întrebări ca să aflăm ce părere au despre cum susțin copiii să-și exprime opiniile și să fie ascultați.

Toate răspunsurile primite vor fi analizate pentru înțelege ce funcționează bine și ce trebuie îmbunătățit pentru ca respectarea dreptului copilului la participare să fie îmbunătățită. Rezultatele studiului vor fi făcute publice după data de 30 octombrie și le vei putea găsi pe site-ul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului: ombudsman.md

Mulțumim pentru contribuție!

Ce vârstă ai? _____ (dropdown cu opțiuni 11-17 ani)

Care este genul tău? (o opțiune)

- Feminin
- Masculin
- Altul
- Nu vreau să spun

În ce instituție înveți?

- gimnaziu / liceu
- școală profesională / colegiu / centru de excelență

Care dintre următoarele afirmații sunt adevărate despre tine? (poți selecta mai multe opțiuni)

- sunt de etnie minoritară: bulgară, ucraineană, romă, rusă, poloneză etc.
- aparțin unei minorități religioase: catolicism, budism, islam etc.
- consider sau mi-a spus medicul că am o dizabilitate
- m-am refugiat în Moldova din altă țară pentru că acolo era periculos

Din ce consiliu/grup faci parte?? (o opțiune)

- Consiliul școlar al elevilor
- Consiliul raional al tinerilor
- Centrul de tineret

- Rețeaua Națională a Consiliilor Locale ale Tinerilor din Moldova (RNCLTM)
- Consiliul consultativ al copiilor pe lângă Avocatul poporului pentru drepturile copilului
- CNE din învățământul general
- CNE din învățământul profesional tehnic
- Youth Klinik

În ce raion activează consiliul/grupul din care faci parte?? _____ (dropdown cu denumirile raioanelor + opțiunea „național”)

Ce înseamnă pentru tine dreptul copilului la participare? (pot fi selectate mai multe opțiuni)

- Să particip la o activitate/un eveniment în școală, comunitate sau alt spațiu
- Să îmi spun părerea despre o situație, un eveniment sau orice lucru ce mă privește
- Să pot influența deciziile pe care le iau adulții despre lucrurile ce mă privesc și pe mine
- Să iau decizii în mod independent despre lucrurile ce mă privesc
- Nu știu
- Altceva _____

Cum ai descrie, în câteva cuvinte, ce înseamnă dreptul copilului la participare?

Ce părere ai despre modul în care adulții țin cont de opiniile copiilor atunci când iau decizii despre lucruri ce-i privesc pe copii? (o singură opțiune)

- O fac corect și respectuos
- Ar putea să se îmbunătățească
- Rareori fac corect și respectuos
- Nu consider că o fac corect și respectuos

Ce crezi că trebuie să facă un adult pentru a respecta dreptul tău la participare? (pot fi selectate mai multe opțiuni)

- Să îmi întrebe opinia
- Să ia decizia fără a mă implica
- Să îmi explice doar decizia finală
- Să mă ajute să înțeleg subiectul despre care sunt întrebat, în cazul în care nu mi-e clar
- Să țină cont de opinia mea
- Nu știu
- Altceva _____

Cât de mult crezi că sugestiile pe care le oferă consiliul/grupul din care faci parte influențează activitatea instituției care a creat/ fondat acest consiliu/grup? (o singură opțiune)

- În măsură foarte mare
- În măsură mare
- În măsură mică
- Deloc
- Nu știu

În decursul ultimilor 12 luni, care a fost cea mai importantă activitate realizată de consiliul/grupul din care faci parte? (1 enunț)

În decursul ultimilor 12 luni, despre ce subiect a discutat consiliul/grupul din care faci parte cu adulții sau a întrebat opinia altor copii? (1 exemplu)

Dacă s-a luat deja o decizie despre subiectul de mai sus, cât de mult crezi că opinia copiilor a fost luată în calcul? (o singură opțiune)

- În măsură foarte mare
- În măsură mare
- În măsură mică
- Deloc
- Nu știu

Ai simțit vreodată că opinia ta a făcut o diferență în deciziile care s-au luat? (alege o opțiune)

- Da, de mai multe ori
- Da, o dată
- Nu, niciodată
- Nu știu

Cunoști cazuri când elevii au fost respinși/nu au fost aleși în consiliul pe care îl reprezinți din cauza: (pot fi selectate mai multe opțiuni)

- Notelor
- Vârstei
- Genului
- Stării financiare a familiei
- Statului migrațional (refugiat)
- Stării de sănătate (inclusiv dizabilitate)
- Religiei
- Etniei
- Nu cunosc
- Altă cauză _____

Cunoști cazuri când (la școală, în comunitate sau alt mediu) opinia copiilor nu a fost ascultată din cauza: (pot fi selectate mai multe opțiuni)

- Notelor
- Vârstei
- Genului
- Stării financiare a familiei
- Statului migrațional (refugiat)
- Stării de sănătate (inclusiv dizabilitate)
- Religiei
- Etniei
- Nu cunosc

- Altă cauză _____

Cum crezi că ar putea fi îmbunătățită implicarea copiilor în procesele de luare a deciziilor?
(pot fi selectate mai multe opțiuni)

- Prin luarea în serios a opiniilor noastre
- Prin informarea la timp despre oportunitățile de a ne exprima opinia
- Prin ghidare din partea unui adult
- Prin oferirea mai multor oportunități de a ne exprima opinia
- Prin explicarea mai clară a modului în care putem contribui
- Prin folosirea metodelor și a limbajului prietenos copiilor
- Alte sugestii _____

Cum crezi că este respectat dreptul la opinie și participare în luarea deciziilor al copiilor în alte locuri unde petreci timp, în afară de școală? (de exemplu, acasă, la activități extrașcolare, în comunitate) (alege o opțiune)

- Este respectat foarte bine
- Este respectat, dar poate fi mai bine
- Rareori este respectat
- Nu este respectat

Anexa nr. 2: Interviu semi-structurat pentru consultarea titularilor de obligații

1. Cum definiți dreptul copilului la participare? Ce aspecte considerați cele mai importante în acest drept?
2. În 2019, un raport al unui grup de copii de la Platforma Copiilor „Dreptul la opinie: așa cum este învățat și practicat la școală” spunea: „cel mai frecvent, elevii asociază CE cu următoarele expresii sau cuvinte: rezolvarea problemelor din instituție, opinia tuturor elevilor, activități de dezvoltare morală și zică, jocuri, sfat, echipă, comunicare. Pentru majoritatea elevilor, cea mai reprezentativă activitate a consiliului lor este o anumită activitate festivă: serată tematică, serată dansantă, concert etc. În puținele cazuri în care CE consultă opinia elevilor despre ce poate îmbunătățit în școală, subiectul discuțiilor este plantarea copacilor și alte activități de salubritate și îngrijire a mediului, vestimentația elevilor la școală, activități de timp liber sau alimentația elevilor din clasele gimnaziale.”

Care sunt ariile de influență a consiliului/grupului pe care îl coordonați? În luarea căror decizii pot fi implicați copiii din consiliul/grupul pe care îl coordonați? Cât de mult s-a schimbat situația în comparație cu anul 2019?

3. Care sunt principalele provocări pe care le întâmpinați atunci când încercați să includeți copiii în procesele decizionale? Cum gestionați aceste provocări?
4. Același raport al copiilor spune că „de cele mai multe ori, consiliile elevilor sunt formate din elevi care au note mari, un comportament „exemplar” sau care participă la diverse activități/cercuri în cadrul sau în afara școlii și la olimpiade. De obicei, aceste persoane sunt șefi de clasă, au responsabilitatea de a face disciplină, de a transmite colegilor mesajele dirigintelui, tot ei fiind numiți și „mâna dreaptă” a dirigintelui. Comparativ cu numărul total de elevi, doar câțiva au note mari/sunteminenți, asta înseamnă că foarte mulți elevi nu au șanse să devină consilieri.”

Care este profilul actual al membrilor Consiliilor elevilor? Cât de mult s-a schimbat în comparație cu cel din 2019?

5. Care copii sunt mai puțin reprezentanți în consiliul/structura pe care o coordonați? Care credeți că sunt motivele? Ce faceți pentru a spori reprezentativitatea?
6. Din același raport al copiilor aflăm că „unii elevi știu situații în care cineva dintre colegii lor nu a avut curaj să candideze în consiliu sau i s-a spus că nu poate fi consilier din următoarele cauze: note mici, vârstă mică și alt motiv, cum ar sexul, starea financiară a familiei, confesiunea, etnia.”

Cine și ce ar trebui să facă pentru a diminua discriminarea și pentru a spori reprezentativitatea tuturor elevilor în structurile de autoguvernare? Ce face instituția dvs în acest sens?

7. Puteți să ne povestiți despre o experiență în care ați susținut consiliul/grupul în procesul de luare a unei decizii importante? Ce a mers bine? Ce vi s-a părut dificil? Ce a lipsit?

4. Puteți să ne oferiți un exemplu de acțiune pe care instituția pe care o reprezentați a realizat-o sau decizie pe care a luat-o ținând cont de sugestiile consiliului/grupului pe care îl coordonați?
5. Cum percepeți atitudinea generală a colegilor dvs. și a altor profesioniști cu care lucrați față de dreptul copiilor la participare? Există susținere sau rezistență în implementarea acestui drept?
6. Cine dintre colegii dvs. vă susține în activitatea de coordonare/ghidare a consiliului/grupului?
7. Ce tip de formare sau resurse considerați că ar fi necesare pentru a vă îmbunătăți competențele în susținerea dreptului copilului la participare? Ați participat la astfel de formări? Dacă da, care au fost cele mai utile aspecte?
8. În ce măsură considerați că copiii cu care lucrați înțeleg dreptul lor la participare? Ce pași ați luat pentru a le crește această conștientizare?
9. Ce schimbări ați dori să vedeți în politicile sau practicile instituției dvs. pentru a îmbunătăți implicarea reală a copiilor în procesul decizional?
10. Ce schimbări ați dori să vedeți în politicile, practicile regionale și naționale pentru a îmbunătăți implicarea reală a copiilor în procesul decizional?
11. Care a fost cel mai important subiect consultat cu CNE general și CNE ÎPT în anul precedent? Cum această consultare a influențat vreo decizie luată de MEC?
12. Ce credeți că este necesar de schimbat la nivel de politici sau practici în ceea ce ține de participarea CNE la luarea deciziilor pe care le ia MEC?